

Univerzita Palackého
Filozofická fakulta
Katedra Historie

Tomáš Malátek

Korint v archaické a klasické době

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Koucká

2016

Prohlašuji, že jsem danou bakalářskou práci vypracoval samostatně a pouze za využití uvedených pramenů a literatury.

V Prosenicích, dne 14. 12. 2016.

Tomáš Malátek

Obsah

Úvod.....	4
I. Nastínění vývoje do počátku doby archaické	9
I.I Geografie a nejstarší osídlení	9
I.II Počátky Korintu a doba královská	10
II. Archaická doba: od Bakchiovců po oligarchii.....	14
II.I Bakchiovci.....	14
II.II Tyrannis	23
II.III Oligarchie	33
III. Role Korintu v událostech klasického období do konce peloponnéské války	36
Závěr.....	40
Seznam užitých pramenů a literatury	41

Úvod

Podívá-li se člověk na svět starých Řeků, jejich dějiny a dějiny jejich městských států, obvykle jeho pohled nejprve ulpí na dvou obcích, Athénách a Spartě. Takovýto pohled je do značné míry odůvodnitelný, obě sehrály v dějinách starověkého Řecka velmi významnou roli. Obě byly specifické svým politickým zřízením, jejich dějiny i kultura budily zájem rozličných myslitelů, historiků a i umělců po řadu staletí, až i do dnešní doby. Částečně v jejich stínu tak zůstala řada řeckých polis, a mezi ty významné z nich patřil i Korint.

Korint, město na Isthmické šíji, strategicky umístěné, město bohaté a mocné, patřilo především v archaickém období řeckých dějin mezi nejvýznamnější centra pevninského Řecka. I přes tuto skutečnost však doposud historiografie věnovala Korintu poměrně malou pozornost. Za téma mé bakalářské práce jsem si proto zvolil korintskou polis, a sice v archaické a klasické době řeckých dějin.

Při volbě úhlu pohledu je zřejmé, že zvolené téma při současném stavu zpracování nabízí více možností, jak je uchopit. Kromě již do určité míry poznaných politických či hospodářských dějin Korintu zasluhují bližšího zpracování například i jeho kulturní, či sociální dějiny. Je tedy očividné, že doposud schází komplexnějším způsobem pojatá práce. Ostatně, ani trojice základních, doposud existujících monografií k dějinám Korintu v daném časovém rozmezí toto téma zdaleka nepokrývá cele, příčinou je prostá skutečnost, že každé zpracování tohoto tématu, i dílčím způsobem je odkázáno v první řadě na pramennou základnu, a ta je v případě korintské polis nepříliš rozsáhlá. Není samozřejmě cílem této bakalářské práce zde takto obsáhlou a synteticky pojatou práci vytvořit, ovšem pro zpracování vymezeného tématu se zdá být vhodné nezaměřovat se v práci jen na poznání a objasnění politických a, v případě Korintu, dosti významných hospodářských dějin této obce, nýbrž pokusit se o obecnější, celistvější pohled na dějiny korintské polis. Tento pohled by pak byl primárně postaven na základě kritiky především písemných pramenů. Nutno však dodat, že určitou příležitost k objevení nových souvislostí dává i archeologická disciplína, neboť lokalita Korintu je již celé 20. století podrobována vykopávkám a výzkumům amerických archeologů, jejichž poznatky přinejmenším nutí k revizi některých starších studií k dějinám a lokalitě Korintu.

Co se týče dosavadního stavu poznání daného tématu, první historické studie ke starověkým dějinám Korintu se začaly objevovat ve druhé polovině 19. století. Tyto studie,

pocházející primárně z německého prostředí, lze spojit zejména se jmény Ernsta Curtia¹, významného německého historika starověkých dějin a klasického archeologa² 19. století a Ericha Gustava Wilische, klasického filologa a pozdějšího gymnaziálního učitele,³ jenž svou vědeckou činnost věnoval především právě Korintu, k němuž napsal několik článků^{4,5}.

Další období zájmu historiků o Korint nastalo až po skončení druhé světové války, kdy byly publikovány práce *Ancient Corinth* od britského historika Roberta J. Hoppera⁶, a ve francouzském prostředí pak významná monografie *Korinthiaka. Recherches sur l'histoire et la civilisation de Corinthe des origines aux guerres médiques*⁷ od Édouarda Willa, pojednávající o dějinách Korintu od počátků v době bronzové až do vypuknutí válek řecko-perských, se zaměřením hlavně na dobu archaickou. Na nejstarší dějiny Korintu se zaměřil i článek Thomase J. Dunbabina *The early history of Corinth*⁸. Zájem historiků přitáhla též otázka politického vývoje korintské polis během korintské války (395-387 př. n. l.), kterémužto tématu se věnoval zejména Charles Daniel Hamilton.⁹

Další významnou práci k dějinám Korintu představovala monografie britského historika Johna Brynmora Salmona *Wealthy Corinth*¹⁰, zabývající se dějinami Korintu od počátků jeho osídlení až do bitvy u Chaironeie roku 338 př. n. l., s důrazem na dobu tyranidy a klasické období. Během druhé poloviny 20. století, a následně počátkem tohoto století též vyšlo několik dílčích studií týkajících se Korintu, často zaměřených na jeho náboženské

¹ CURTIUS, Ernst: *Studien zur Geschichte von Korinth*. In: Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie, roč. 10, 1876, s. 215-243.

² Proslulého především odkrytím pozůstatků Olympie.

³ K jeho osobě blíže např. BERNHARD, Julius Adolf: *Erich Gustav Wilisch*. In: Biographisches Jahrbuch für die Altertumswissenschaft, roč. 36, 1914, s. 99-115.

⁴ K dějinám Korintu primárně: WILISCH, Erich Gustav: *Beiträge zur inneren Geschichte des alten Korinth*. I.-II. Zittau 1887-1901., a *Geschichte Korinths von den Perserkriegen bis zum dreissigjährigen Frieden*. Zittau 1896.

⁵ Dále též GRÜNER, Woldemar: *Korinths Verfassung und Geschichte mit besonderer Berücksichtigung seiner Politik während der Pentekontaetie*. Historische Abhandlung. Colditz 1874. a MÄNTLER, Julius Rudolph Emanuel: *Korinth unter den Kypseliden*. Liegnitz 1860.

⁶ HOPPER, Robert John: *Ancient Corinth*. In: Greece & Rome, roč. 2, 1955, s. 2-15.

⁷ WILL, Édouard: *Korinthiaka. Recherches sur l'histoire et la civilisation de Corinthe des origines aux guerres médiques*. Paris, 1955.

⁸ DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: The Journal of Hellenic Studies, roč. 68, 1948, s. 59-69.

⁹ HAMILTON, Charles Daniel: *The politics of revolution in Corinth. 395 - 386 B. C.* In: Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte, roč. 21, 1972, s. 21 - 37.; Dále k tématu: KAGAN, Donald: *Corinthian politics and the revolution of 392 B. C.* In: Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte, roč. 11, 1962, s. 447 - 457., GRIFFITH, Guy Thompson: *The union of Corinth and Argos (392 - 386 B. C.)*. In: Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte, roč. 1, 1950, s. 236 - 256.

¹⁰ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984.

dějiny.¹¹

Poslední, nejaktuálnější monografií ke Korintu, orientovanou na vymezené období řeckých dějin, je *Korinth und seine Kolonien*¹² od německého historika starověkých dějin Tima Sticklera. Tato jeho monografie je významným přínosem k poznání především politických dějin korintské polis v klasické době. Předloňského data vydání je potom monografie Michaela D. Dixona¹³, jež se však v rámci starověkých dějin Korintu blíže zaměřuje až na pozdější helénistické období.

Kromě publikací historických stojí Korint především v zájmu archeologie. Výzkumy v oblasti Korintu již od roku 1896 provádí Americká škola klasických studií se sídlem v Athénách, přičemž průběžné zprávy, výsledky, či nálezy z těchto výzkumů jsou hojně publikovány v zejména periodiku *Hesperia. The Journal of the American School of Classical Studies at Athens.*, přičemž však stěžejní prací Americké školy je publikační řada *Corinth. Results of Excavations conducted by the American School of Classical Studies at Athens.*¹⁴ shrnující dosažené výsledky výzkumů v rámci tamní archeologické lokality do jednotlivých svazků.

Z vlastního starověkého Korintu se do dnešní doby historické prameny literární povahy, de facto až na několik fragmentů, v podstatě nezachovaly. Přímo o politickém zřízení Korintu pojednávala Aristotelova *Korinská ústava*.¹⁵ Dalším nedochovaným spisem byl Theopompův *Korinthiakos*. Oproti tomu dílo archaického korintského básníka Eumela zůstalo o něco lépe fragmentárně zachováno, uchovavši se v dílech pozdějších antických prozaiků. Pro rekonstruování dějin Korintu lze tedy použít primárně Hérodotových *Dějin*, ve kterémžto díle, orientovaném především na konfrontaci Achaimenovské Persie s řeckými poleis, Hérodotos obecně zaznamenává dobu přibližně od počátku 7. století do roku 479 př. n. l., dále pak k dějinám 5. století př. n. l. se vztahují *Dějiny peloponnéské války*, sepsané Thúkydidem, jejichž objektivně pojaté zpracování z nich činí jeden z hlavních a nejdůvěryhodnějších

¹¹ Kupříkladu CONZELMANN, Hans: *Korinth und die Mädchen der Aphrodite. Zur Religionsgeschichte der Stadt Korinth*. Göttingen 1967., či REICHERT-SÜDBECK, Petra: *Kulte von Korinth und Syrakus. Vergleich zwischen einer Metropolis und ihrer Apoikia*. Dettelbach 2000.

¹² STICKLER, Timo: *Korinth und seine Kolonien. Die Stadt am Isthmus im Mächtegefüge des klassischen Griechenland*. Berlin 2010.

¹³ DIXON, Michael D.: *Late Classical and early Hellenistic Corinth. 338 - 196 B. C.* London 2014.

¹⁴ FOWLER, Harold North (ed.): *Corinth. Results of Excavations conducted by the American School of Classical Studies at Athens*. I.-XX. Cambridge 1929-2003. Aktuálně je připravováno vydání svazku XXI. s názvem *Tombs, Burials, and Commemoration in Corinth's Northern Cemetery*.

¹⁵ Její fragmenty jsou dochované v nepatrném rozsahu, viz. fragmenty F 516 a 517 (Rose).

pramenů pro poznání klasického období řeckých dějin. Na Thúkydidovu práci navazuje Xenofón svým spisem *Hellénika*, v němž zachytil historické události od posledních let peloponnéské války až do bitvy u Mantineie roku 362 př. n. l., jíž skončilo období thébské hegemonie.

Dalším pramenem, napsaným však již s časovým odstupem několika století je *Historická knihovna* Diodóra Sicilského, z níž se ovšem do dnešní doby dochoval jen menší počet knih. Dílo samotné je přinejmenším z části kompilace starších, mnohdy již nedochovaných autorů, což z něj činí významný pramen k řeckým dějinám, nicméně je v něm obsažena řada chyb a chronologické nesrovnalosti. Z tehdejší doby se k tematice Korintu dochovalo také několik fragmentů od Nikolaa z Damašku. Ve svých spisech se krátce o dějinách Korintu zmínili i dvojice zeměpisců-historiků - Strabón a Pausaniás, prvně jmenovaný ve své *Geografice*, náležící k nejrozsáhlejším zeměpisným dílům antiky, Pausaniás pak, na základě svých cest po tehdejší provincii Achaia, během nichž navštívil i Korint, sepsal *Cestu po Řecku*, spis, který pro své objektivní podání a neobvyklou přesnost patří mezi nejvýznamnější prameny dané doby.

Co se týče pramenů epigrafické povahy, pro klasické a archaické období komplikuje situaci, že Korint není ještě zcela vykopán, vrstvy ze jmenovaných období leží z většiny pod Korintem římské doby, navíc jsou tyto pozůstatky silně redukovány událostmi roku 146 př. n. l. Otázkou je také, nakolik bylo v Korintu archaické a klasické doby běžné uchovávat v nápisné podobě úřední výnosy či rozhodnutí.¹⁶

Vzhledem k chronologickému vymezení tématu této bakalářské práce se nabízí možnost tuto práci rozčlenit do dvou větších celků, sledujících dějiny korintské obce postupně v archaickém a v klasickém období. Těmto celkům bude přecházet krátká kapitola úvodní, jejímž cílem bude zasazení zkoumaného tématu do širších souvislostí předcházejícího dějinného vývoje v tamější oblasti. Oba dané celky práce se budou dále členit do jednotlivých kapitol, přičemž se jako nejvhodnější jeví užít kombinace chronologického a tematického vymezení těchto kapitol, což obecně platí zejména u prací, kde je na danou problematiku, respektive téma nahlíženo z pohledu, případně při použití - více historiografických disciplín, což se projevuje zřetelně právě v případě dějin řeckých poleis, jejichž politické dění bylo do značné míry determinováno aspektem hospodářským a geografickým, byť však ani v případě strategicky ležícího Korintu nelze geografický aspekt přeceňovat. Kapitoly v období

¹⁶ STICKLER, Timo: *Korinth und seine Kolonien. Die Stadt am Isthmus im Mächtigegefüge des klassischen Griechenland*. Berlin 2010.

archaickém budou tedy pojednávat postupně o Korintu za vlády Bakchioců, následované tyranidou Kypseloců, a po jejím pádu dobou do počátku řecko-perských válek, kdy měl Korint ústavu oligarchickou. Archaická doba bude hlavním zaměřením této práce. Co se týče, klasického období, mým cílem bude především uvést čtenáře do komplexní problematiky pozice, jakou Korint v 5. století, do konce peloponnéské války, zastával. Takto vymezené kapitoly budou následně obsahovat podkapitoly orientované na jednotlivá hlediska dějinného vývoje korintské polis.

Co se týče datace uvedené v práci, nebude-li tak výslovně uvedeno, budou se veškerá data automaticky vztahovat k době před naším letopočtem.

I. Nastínění vývoje do počátku doby archaické

I.I Geografie a nejstarší osídlení

Výhodnost geografické polohy Korinthie lze považovat za jednu z hlavních příčin osídlení této oblasti již v době neolitu. Samotný Korint, město ležící u Isthmu, pevninské šíje, spojující severovýchodní část poloostrova Peloponnésos s pevninským Řeckem, se nacházel v úrodné pobřežní oblasti rozkládající se pod Akrokorinthem (575 m n. m.). Poloha u Isthmu zajišťovala Korintu strategický přístup k oběma mořím, skrze Korintský záliv k Iónskému, a na východě prostřednictvím Sarónského zálivu k moři Egejskému. Spolu s přímou dostupností vodního zdroje v místě Korintu i na Akrokorinthu skýtala Korinthie dobrou příležitost obživy pro obyvatelstvo, což od počátku hrálo důležitou roli jak pro její osídlení, tak i pro jeho pozdější rozkvět a význam.

Od dob neolitu pokračovalo osídlení na mnoha místech plynule až do rané doby helladské,¹⁷ kdy přibyla též sídliště nová, zejména později významné Korakou. Ke konci rané doby helladské II (RH II), v průběhu poslední čtvrtiny 3. tisíciletí, se nicméně místy objevuje, obdobně jako na dalších místech řecké pevniny (Lerna, Tíryns aj.), sídlištní přerušení doprovázené destrukcemi. V místech pozdějšího Korintu pak někdejší osídlení na delší dobu zcela mizí.¹⁸ Salmon¹⁹ naznačuje s tím související možný úbytek populace, byť však, jak nasvědčuje případ Korakou, kde došlo k obdobnému procesu koncem RH III, aniž by byla nějak zvlášť přerušena sídelní kontinuita, nemuselo jít v rámci Korinthie o plošný fenomén. Osídlení na místě Korintu se znovu objevuje až v mykénské době, respektive v PH III B, stěží však lze mluvit o nějakém jeho větším významu.²⁰ Podstatně důležitější pozici zaujímalo při pobřeží ležící Korakou, které disponovalo v dané době opevněním, a zažívalo vzestup díky obchodním kontaktům a aktivitám s okolními oblastmi, nepochybně i vlivem své příhodné polohy.²¹ Zajímavým aspektem PH III v Korinthii se jeví absence palácových staveb, které by zde bylo možno vzhledem ke strategické pozici a zemědělskému potenciálu oblasti

¹⁷ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 12-13.

¹⁸ Srov. Tamtéž, 13-14.

¹⁹ Tamtéž, s. 15.

²⁰ DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 59-60.; SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 16-17.

²¹ KISSAS, Konstantinos: *Ancient Corinthia from prehistoric times to the end of antiquity*. Athen 2013, s. 43.; DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 60.

předpokládat, zejména pak ve srovnání se sousední Argolidou. Na Akrokorinthu jsou známy pouze mykénské pozůstatky menšího, nevýznamného rozsahu.²² Přestože nebyly nalezeny paláce, a obdobně ani tholové hroby, jež by mohly indikovat přítomnost nějaké tamější mykénské vládnoucí vrstvy, předpokládá se, že Korinthie zejména pro svůj zemědělský potenciál sotva mohla ležet mimo palácový systém, a dle Salmona tak pravděpodobně byla v určitém stupni závislosti na paláci v nedalekých Mykénách.²³ Ke konci PH III B a s přicházející PH III C mizí v Korinthii doklady pro větší řadu dosavadních osídlení. Korakou je sice doložené i v PH III C, ale s jejím koncem zaniká. Samotné osídlení na místě Korintu však evidentně v nevelkém měřítku přetrvávalo dál.²⁴

I.II Počátky Korintu a doba královská

Starověká tradice si založení Korintu spojovala s mytologickými náměty, ty se do dnešní doby dochovaly mimo jiné zejména v díle Pausaniově. Pausaniás pro jejich sepsání čerpal v mnohém z tvorby archaického korintského básníka Eumela, příslušníka rodu Bakchioců,²⁵ který žil okolo poloviny 8. století, ten pak o korintské historii a mýtech psal především ve svém nedochovaném díle *Korinthiaka*, ze kterého jsou, obdobně jako ze zbylých Eumelových děl, známy pouze fragmenty. Ohledně původu názvu města tradičně figuruje u Pausania jmenovaný Řek Korinthos, který, jako údajný syn Dia a eponym Korintu, je však postavou dozajista smyšlenou.²⁶ Místní jméno Korinthos, resp. původně *Qóρινθος*²⁷, je totiž slovem předřeckého původu, snad etymologicky původně spjatého spíše s krajinou než konkrétním předřeckým osídlením.²⁸ Z Eumelovy tvorby pochází u Pausania uvedená zmínka, že zde snad před Korintem původně bývala jistá Efyra.²⁹ Odkaz na ni lze nalézt několikrát také u Homéra, kde je spjata se Sisyfem.³⁰ V Pseudo-Apollodórově Knihovně je pak Sisyfos označen přímo za zakladatele Efyry, která je ztotožněna s Korintem.³¹ Tato verze stojí

²² MURRAY, Oswyn: *Das frühe Griechenland*. München 1982, s. 185.; BERNHARD, Maria Ludwika: *Korinth und Argolis*. Leipzig 1986, s. 9.

²³ Srov. SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 17-18.

²⁴ Tamtéž, s. 19, 39-46, 47-48.

²⁵ Paus. 2.1.1.

²⁶ Pausaniás sám projevuje určitou nedůvěru vůči této informaci, srov. Paus. 2.1.1.

²⁷ Počáteční písmeno Koppa (též Qoppa) bylo i symbolem města. Taktéž bylo raženo na mincích.

²⁸ Obdobně DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 59. „*The name may originally have belonged to the mountain, not the city.*“

²⁹ Paus. 2.1.1, 2.3.10.

³⁰ Hom. Il. 6, 150-156.

³¹ Apollod. 1.9.3.

poněkud v rozporu s první jmenovanou od Eumela, kde nejprve země náleží Efyře, dceři Ókeánově, po níž za nějakou dobu následoval Korinthos, s nímž došlo k údajnému přejmenování Efyry na Korint. A poněvadž ten zemřel bez potomků, byla vláda předána do rukou Médeii, která ji později přenechala Sisypovi.³² Odmyslí-li se opět tento mytologický konstrukt, lze konstatovat, že hodnověrnost existence Efyry se jeví přinejmenším pochybná, pokud by však bylo přítomno určité pravdivé jádro věci, považuji za pravděpodobnější ztotožnit Efyru - spíše než s Korintem - s pozdně helladským Korakou.³³ Počátky Korintu jako již významnějšího osídlení jsou v dochované literární tradici spojovány s Dóry a Alétém. Události předcházející tomuto jsou, jak už bylo naznačeno, mnohdy spíše povahy mytologické. U Thúkydida, jednoho z nejspolehlivějších pramenů k řeckým dějinám, lze nalézt zmínku, že město Korint bylo před příchodem Dórů v držení Aiolů, a Dórové s nimi pak bojovali, jsouce usazeni na návrší Solygeios.³⁴ Sérii raných vládců, jmenovaných Pausániem, kteří Korintu měli do příchodu Alétových Dórů vládnout, není příliš možno považovat za objektivně historickou.³⁵ Za zmínku zde však stojí způsob, jakým jejich vláda skončila a přešla na Dóry, totiž, že králové Hyanthidás a Dóridás předali Dórům, resp. Alétovi vládu, zatímco poražený korintský lid byl z města vyhnán.³⁶ Za původní zdroj této „sisyfovské“ a „aiolské“ historie Korintu lze očividně pokládat opět Korint'ana Eumela. Eumelos pravděpodobně uměle stvořil nejstarší, mytologickou historii Korintu s cílem glorifikovat minulost města a vytvořit všeobecné podvědomí o tom, že Korint právoplatně náleží mezi ta starší peloponnéská města, pyšníci se kromě svého tradičního sejetí s „Hérakleovci“ také dlouhou a významnou před-dórskou tradicí.³⁷

Dórové se dle pramenů dostali ke Korintu pod vedením Aléta, potomka Héraklova z

³² Srov. Paus. 2.1.1, 2.3.10-11.

³³ Význam Korakou v dané době je podkladem podobné úvahy i Dunbabinovi, DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 60, pozn. č. 18. Svůj význam tady, soudím, má i srovnání etymologie obou jmen, kdy *-nthos* by mohlo indikovat starší původ než jméno Efyra, přičemž v takovém případě se mi nejvíce jeví pravděpodobné, že by se jednalo o totožné místo, respektive v případě opačném by totiž vyvstala nutno osvětlit, kdy a proč došlo k přeměně názvu osídlení, a pozdějšímu návratu k původnímu pojmenování.

³⁴ Thuk. 4.42.2; K problematice Dórů na Solygeiu více SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 49-50.

³⁵ Seznam těchto údajných korintských králů začíná se jmény Sisypa a Bellerofonta, a je spíše mytologickým výčtem Sisypova rodu. Paus. 2.4.3.

³⁶ Paus. 2.4.3.

³⁷ K tématu blíže DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 66-68.

páté generace.³⁸ Sporným bodem ohledně této otázky Dóřů a Korintu se jeví - kromě samozřejmě úvahy o tom, zdali je klíčová postava nastiňovaného průběhu událostí, Alétés, vůbec osobností skutečně historickou - jak ovšem tuto událost blíže chronologicky a kontextově zařadit. Zatímco Spartáné a Argejští spatřovali původ svých obcí v tom, že byly založeny Dóřy v rámci tzv. návratu Hérakleovců na Peloponnés, osídlení Korintu Dóřy spadá až do o něco pozdější doby. Alétés byl proto v některých případech kladen do generace po příchodu Dóřů,³⁹ nicméně jeho přímá spojitost s touto událostí je nejistá. Jak uvádí Salmon, „*Corinth's legend was different from all others in that it made her foundation neither an integral part of the Return nor part of the secondary Argive expansion like the foundation of Megara and Sicyon.*“⁴⁰ K Dunbabinovu stanovisku, předpokládajícímu na základě jednak archeologických výzkumů v oblasti nedaleké Perachory, a jednak komparace vývoje s blízkými peloponnéskými centry (Sikyón a Epidauros; snad ale i Megara), že Korint byl Dóřy osídlen z Argu,⁴¹ zaujímá proto Salmon spíše skeptický postoj.⁴²

O Alétovi samotném nic bližšího známo není, Diodóros zaznamenává pouze údaj délky jeho vlády, a sice 38 let,⁴³ po něm pak vypočítává jeho nástupce až do Bakchia, krále čtvrtého pokolení od Aléta, jemuž přičítá takovou proslulost a slávu, že králové, kteří jej následovali, se nenazývali již déle Hérakleovci, nýbrž Bakchiovci.⁴⁴ Tato první řada králů, jejichž celková doba vlády do Bakchia (vč. Aléta) činí toliko 148 let, se nejeví být zcela věrohodná.⁴⁵ O Bakchidovi, jehož vládu by bylo možné na základě Diodórových údajů datovat okolo přelomu 10. a 9. století,⁴⁶ usuzuje Salmon, že by se mohlo jednat o skutečně historickou osobnost, argumentuje předpokladem existence nositele tohoto jména, jako

³⁸ Paus. 2.4.3.

³⁹ Podrobněji viz SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 38. a DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 62.

⁴⁰ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 39.

⁴¹ Srov. DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 63-67.

⁴² SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 39, 49.

⁴³ Diod. 7.9.2.

⁴⁴ Diod. 7.9.4, stejně tak Paus. 2.4.4.

⁴⁵ DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 62., SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 46, pozn. 37. Kromě u obou autorů uvedených pramenných nesrovnalostí ve výčtu jmen těchto králů považuji za málo důvěryhodný Diodóřův údaj o délce jejich vládnutí (Diod. 7.9.2-4.), obnášející, počínaje Alétém, 38, 38, 37 a 35 let - následujícímu Bakchidovi je pak obdobně připisováno také 35 let - tzn. čtveřice králů, vládnoucích jednak relativně dlouho, a jednak téměř totožnou dobu.

⁴⁶ Diod. 7.9.3-6.

eponyma Bakchiovců.⁴⁷ Vůči jeho následovníkům, respektive zejména vůči poslednímu z nich, Télestovi, se Salmon vyjadřuje kritičtěji.⁴⁸ Krom Diodórovy evidence zasluhuje pozornost i Pausániova zmínka⁴⁹ o Télestovi, doplňující údajná jména Télestových vrahů, a sice Ariea a Peranta, u Pausánia lze totiž z králů nalézt výslovně jmenované pouze Bakchia a Télesta, syna Aristodémova - vynechám-li tedy spornou řadu králů před Bakchidem - tzn. evidenci pouze významného krále (a nárokováného eponyma Bakchiovců) a krále posledního, včetně jeho otce-krále⁵⁰ - je-li však správný Salmonův argument proti historičnosti Télesta,⁵¹ jež shledávám přesvědčivým, pak smyšlená existence posledního krále - u nějž, jakožto symbolu zániku jedné éry, totiž korintské basileie, lze veskrze předpokládat jeho zaznamenání antickou historiografií - nabourává dle mého úsudku důvěryhodnost jeho předchůdců, alespoň v oné podobě, v jaké jsou zaznamenáni u Diodóra. Poněvadž, byl-li onen Télestés postavou fiktivní, a to navzdory skutečnosti, že jej zaznamenává současně několik antických pramenů, pak jemu předcházející králové, které vyjmenovává toliko snad jen Diodóros, a to jen ve vší stručnosti, se zdají být spíše pozdějším umělým dodatkem do korintského seznamu králů.

⁴⁷ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 46-47.

⁴⁸ Tamtéž, s. 47.

⁴⁹ Paus. 2.4.4.

⁵⁰ Ač syn, nefiguruje Télestés u Diodóra jako přímý nástupce svého otce na trůně. (Diod. 7.9.4-6) Teoreticky vzato, bylo-li Télestovu otci připisováno 35 let vlády, přičemž při jeho smrti nebyl Télestés zletilý - vzhledem k tomuto a oné 35-té vládě otce (a jeho předpokládatelné snaze mít syna, svého nástupce) - lze předpokládat snad okolo 10-ti let věku (při odchylce max. 5 let), kdy následovalo 16 let vlády jeho strýce a dalších 25 let! pak měl vládnout jeho syn, než se teprve Télestés, skrze jeho odstranění, dostal ke vládě. Skutečnost, že by byl legitimní nástupce krále 41 let tolerován, aby poté sám mohl násilně dosáhnout své vlastní vlády, se dle mého soudu jeví o to nepravděpodobnější, že by se tak stalo až zhruba v jeho 50 letech, kdy jej dle Diodóra očekávalo dalších 12 let vlády do jeho zavraždění příbuznými.

⁵¹ Viz. výše pozn. 31.

II. Archaická doba: od Bakchiovců po oligarchii

II.I Bakchiovci

Se skončením období vlády králů v Korintu se moc dostává do rukou korintské rodové aristokracie. Ti se, nesouce jméno po Bakchidovi, nazývali Bakchiovci. Za tradiční datum, uváděné jako počátek jejich vlády nad Korintem, bývá označován rok 747. Údaje o délce vlády Bakchiovců se však v pramenech různí, obvyklých devadesát let,⁵² tj. do roku 657, kdy na scénu v Korintě nastoupila tyrannis Kypselovců, stojí v kontrastu vůči téměř dvěma stům u Strabóna⁵³, což však buďto může být mylný údaj, či je možné, že Strabón vycházel z jiného datačního rámce událostí,⁵⁴ nebo pravděpodobněji do svého údaje délky vlády Bakchiovců započítal i předcházející krále od Bakchida. Jak ovšem naznačuje Salmon, také oněch 90 let nemusí být údaj zcela spolehlivý, který - nelze vyloučit - mohl být dílem pozdější antické chronografie, nemající již k dispozici konkrétní seznamy korintských prytanů.⁵⁵ Problematika datace korintských dějin ve starší době, zejména zde archaickém období, není, obecně vzato, jednoduchým tématem: pro dlouhé období do započetí doby archaické není pro Korint beze sporu, jak již bylo rámcově stručně pojednáno v úvodní první kapitole, jak vůbec sestavit co možná nejrealističtější průběh událostí, natož tyto události nějak přesněji datovat. Určité vodítko samozřejmě poskytuje archeologie, nicméně té lze v případě uvedené doby jen stěží využít pro dosažení konkrétního přesného datování, když navíc literární tradice nevykazuje přílišnou spolehlivost a úplnost svých informací. Pro archaické období je situace podobně nejednoznačná, jak v případě Bakchiovců, tak především v případě tyraniidy je zde, zejména v kontrastu s předchozí dobou, už relativně dost pramenných záznamů, nikoliv však dostatek, aby bylo možno stanovit zcela nespornou absolutní dataci, zvláště pak, když se některé ve svých údajích mnohdy i výrazně rozcházejí.

Z pramenů je známo, že Bakchiovci se sestávali z dvou set rodin, činíce sňatky výlučně jen mezi sebou.⁵⁶ Za jejich vlády dosáhl Korint rozkvětu, účastnil se kolonizace a stal se významným a hospodářsky prosperujícím městem. Vládnoucí úlohu po králích zde přebral

⁵² Diod. 7.9.6.

⁵³ Strab. 8.6.20.

⁵⁴ Srov. též SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 56.

⁵⁵ Tamtéž, s. 56.

⁵⁶ Hdt. 5.92B, Diod. 7.9.6.

každoročně do úřadu volený prytanis, pocházející z řad příslušníků tohoto rodu.⁵⁷ Bakchiovcům byla přičítána také proslulost bohatstvím a přepychem.⁵⁸ Při pohledu na první vyřčenou skutečnost, sňatkovou politiku Bakchiovců, již zaznamenává Hérodotos, se sice nemusí jevit překvapivě snaha příslušníků vládnoucího aristokratického rodu zachovat si svou exkluzivitu, a zaručit tak, aby vláda v Korintu nadále zůstávala omezena výhradně na členy jejich rodu, nicméně tento pramenný údaj by měl být přijímán s kritikou, neboť je na druhou stranu předpokladatelné, že sňatek mohl být také nástrojem politickým, jehož prostřednictvím si Bakchiovcí mohli zajistit přízeň aristokratických rodů vládnoucích v jiných městech. Další protiargument však předkládá sám Hérodotos, zaznamenávaje provdání dcery jednoho z Bakchiovců za Étióna, otce pozdějšího korintského tyрана Kypsela, který nebyl Bakchiowcem (k problému podrobněji dále viz s. 24-25).⁵⁹ O vnitropolitických záležitostech a struktuře Korintu je toho známo nemnoho. Úřad prytana bezesporu nebyl jediným úřadem, jež mohli příslušníci rodu Bakchiovců zastávat, lze přepokládat existenci také určité formy aristokratické rady, byť ovšem pro ni nejsou přímé doklady.⁶⁰ Se jménem Kypselovým je doložena funkce polemarcha,⁶¹ jíž měl zastávat nedlouho před svržením Bakchiovců, nicméně tím zde ale současně vyvstává otázka, proč, příp. jak mohlo dojít k tomu, že tento poměrně důležitý úřad mohl zastávat ne-Bakchiowec. Ve spojitosti s nastíněnou vnitropolitickou situací Korintu vyvstává otázka jeho samotné územně-politické struktury. Kdy přesně došlo k synoikismu Korinthie v jeden celek, je obtížné rozhodnout. Literární tradice o tomto procesu veskrze mlčí, jedinou bližší zmínku lze nalézt až v byzantské Sudě, kde je synoikismos spjat s Alétem, jenž také údajně měl rozčlenit obyvatele i město do osmi částí.⁶² Přisouzení synoikismu Alétovi, jehož historičnost ostatně není bezpečně doložitelná, se nezdá být věrohodné, k procesu došlo pravděpodobněji až někdy v průběhu 8. století či nedlouho před ním, přímou vztažnost na Bakchiowce ale zatím nelze prokázat (ani vyvrátit).⁶³

Za vlády Bakchiovců zaznamenal Korint velký rozvoj na poli řemesel a obchodu.

⁵⁷ Paus. 2.4.4, Diod. 7.9.6.

⁵⁸ Strab. 8.6.20.

⁵⁹ Hdt. 5.92B.

⁶⁰ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 56., Podle Diodóra (Diod. 7.9.6) Bakchiovcí „vládli městu všichni společně“, nicméně tímto je spíše myšlen výraz, že Korintu vládl rod Bakchiovců, než že by každému zletilému mužskému příslušníku rodu přináležela účast (ba přímo funkce) na politické správě obce.

⁶¹ Nik. Dam. FGrHist 90 F 57.

⁶² Suda Πάντα ὀκτώ (pi,225).

⁶³ GRANT, Michael: *Zrození Řecka*. 3. vyd. Praha 2010, s. 85.; Salmon usuzuje, že k procesu synoikismu došlo v Korinthii už poměrně brzy, tedy pravděpodobně před Bakchiovcí. Srov. SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 57-58.

Město se stalo střediskem řemeslné výroby - proslulosti dosáhla korintská keramika, loďářství či produkce bronzových výrobků, na významu nabývajícím námořní obchod zajišťoval výhodně geograficky umístěnému Korintu jak stálý přísun, tak i export jeho zboží, žádaného nejen po celém Řecku, ale i za jeho hranicemi, samo město se pak stalo místem, z něž do zbytku Řecka pronikaly východní, orientální vlivy, zejména v umění, keramice, ale i vlivy kulturní, v důsledku čehož Korint postupem času nabyl statusu jednoho z nejdůležitějších řeckých přístavů a pověsti bohatého města.

*„Když se pak Řekové víc věnovali mořeplavbě, pořídili si Korintané lodi, potlačovali pirátství, vytvořili středisko obchodu pozemního i námořního a velkými příjmy peněžními povznesli své město k velké moci.“*⁶⁴

Korintská řemeslná produkce archaického období dala dokonce vzniknout i tradici, přisuzující městu prvenství ve výrobě keramiky za užití hrnčířského kruhu,⁶⁵ obdobně referuje Thúkydídés o korintském loďářství, řka, že „v Korintě byly poprvé v Řecku stavěny triéry“⁶⁶, k čemuž mělo dle jeho údajů dojít zhruba před rokem 700.⁶⁷ Oba údaje o korintských prvenstvích, podobně, jako ještě i další jiné, sotva lze přisuzovat jednomu konkrétnímu městu (natož pak jedinci). V podobě, v jaké však byly zaznamenány, podávají doklad o proslulosti tehdejšího korintského umu. Co se týče produkce korintské keramiky, s poslední čtvrtinou 8. století toto odvětví zažívá v Korintě nový, významný impulz, kontakty s východem, zejména syrskou a foinickou oblastí, odkud do Řecka proudí orientální vlivy, postupně inspirují řecké výrobce keramiky, a vzniká tak nový styl, označovaný jako orientalizující, jenž nahrazuje dosavadní styl geometrický. Tento nový styl se pravděpodobně objevuje nejdříve v Korintu, a sice okolo roku 725, odkud je znám také jako styl protokorintský. S jeho nástupem se Korint stává na řecké pevnině čelním centrem produkce keramiky. Keramika protokorintského stylu se vyznačovala užíváním motivů zvířat, rostlin a mytologických oblud. Zobrazování lidských postav se stalo běžnějším tématem až v průběhu druhé poloviny 7. století. Centrem výroby keramiky v Korintu byla tamější hrnčířská čtvrť „Kerameikos“.⁶⁸

Podstatný faktor pro prosperitu Korintu představoval vývoz a obchod s jeho produkty. Keramiku korintského původu je pro většinu archaického období ve větší míře možno, mimo

⁶⁴ Thuk. 1.13.5 (překlad V. Bahník).

⁶⁵ OLIVA, Pavel: *Raná řecká tyrannis. Studie k otázce vzniku státu*. Praha 1954, s. 210-211.

⁶⁶ Thuk. 1.13.2 (překlad V. Bahník).

⁶⁷ Thuk. 1.13.2-3; K problematice triér a Thúkydidovy výpovědi srov. GRANT, Michael: *Zrození Řecka*. 3. vyd. Praha 2010, s. 90-91.

⁶⁸ KISSAS, Konstantinos: *Ancient Corinthia from prehistoric times to the end of antiquity*. Athen 2013, s. 49.

samozřejmě Řecka, archeologicky doložit na řadě míst Středomoří, četné nálezy pocházejí zejména ze Sicílie a v jižní části Apeninského poloostrova.⁶⁹ Místem intenzivnějších kontaktů a vzájemné směny bylo také řecké emporion v severosyrské Al-Mině, místě, odkud proudily do Řecka orientální vlivy, z nálezů sem později hojně importované řecké keramiky (vykopávky zde započal Leonard Woolley r. 1936) zde byla zpočátku dominující eubojská keramika se začátkem 7. století vystřídána keramikou korintské provenience.⁷⁰ Také produkce bronzových výrobků nabyla v Korintu proslulosti, vyráběny byly jak zbraně a zbroj, tak i nádoby, bronzové sochy, trojnožky, apod. Dle Salmona byl však export této kategorie výrobků pravděpodobně pouze nevýznamného, omezeného rozsahu.⁷¹ Výhodná geografická poloha města nepochybně hrála nezanedbatelnou roli v rozvoji korintského obchodu. Tak, jak Korint pod vládou Bakchioců prosperoval a bohatl, tak ovšem na jmění získávali také Bakchioci. Ti dle Strabóna⁷² těžili z korintského obchodu, kontrolující směnu zboží a majíce pravděpodobně zisk z poplatků za export zemědělských produktů.⁷³

S druhou polovinou 8. století lze vypožorovat také v případě Korintu probuzení zájmu o kolonizační činnost. V oblasti jižní Itálie a Sicílie byli z Řeků průkopníky Eubojsťi, jejichž osada Pithekússai vznikla již zhruba dvě desetiletí před polovinou 8. století. Také na Sicílii, kde později Korinťané založili svou jedinou apoikii v rámci „Magny Graecie“, směřovaly z domovského Řecka kolonizační výpravy. Před Korinťany zde byli první Chalkidští a Řekové z Naxu, jejichž kolonie Naxos se rozkládala v severní části východního pobřeží ostrova, přičemž, jak referuje Thúkydídés, tato výprava vedená Thúkleem dosáhla svého cíle roku 734, tedy dle tradice o rok dříve než sem se stejnými pohnutkami připluli první osadníci z Korintu.⁷⁴ Jejich výpravu na Sicílii, první to kolonizační podnik města, vedl Korinťan Archiás, místem jejich usídlení se měl stát ostrůvek Ortygia. Tento ostrůvek, do té doby osídlený domorodými Sikely, nebyl vybrán náhodou, Korinťané jednak jednali dle doporučení Delfské věštírny, a jednak, což je podstatnější, zvolené místo disponovalo pramenem pitné vody.⁷⁵ Dle antických představ byl tento pramen výtokem podzemního,

⁶⁹ OLIVA, Pavel: *Zrození evropské civilizace*. Praha 2003, s. 44., MURRAY, Oswyn: *Das frühe Griechenland*. 4. vyd. München 1995, s. 43.

⁷⁰ MURRAY, Oswyn: *Das frühe Griechenland*. 4. vyd. München 1995, s. 186.

⁷¹ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 118-119.

⁷² Strab. 8.6.20.

⁷³ Srov. WELWEI, Karl-Wilhelm: *Die griechische Polis. Verfassung und Gesellschaft in archaischer und klassischer Zeit*. 2. vyd. Stuttgart 1998, s. 79.

⁷⁴ Thuk. 6.3.1.

⁷⁵ Strab. 6.2.4, Thuk. 6.3.2.

respektive přesněji podmořského toku peloponnéské řeky Alfeios, jež obtéká Olympii.⁷⁶ Ve prospěch založení hrála i příhodná poloha místa, skýtajícího velmi dobré přirozené kotviště. Co se týče Archia a jeho výpravy, prameny se rozcházejí v otázce jejich původu, dle jedné verze byl Korint'an Archiás původně váženým člověkem,⁷⁷ jenž se však, jsa zapleten do vraždy, rozhodl z Korintu se skupinou podobně smýšlejících nežádoucích lidí odejít,⁷⁸ dle verze druhé, uváděné Strabónem, měla většina kolonistů pocházet z korintské Tenei.⁷⁹ Během cesty na Sicílii se korintská výprava zastavila na ostrově Korkýra (Kerkýra), kde již byla usazena apoikie Eretrijských, ty Korint'ané porazili a vyhnali, a část výpravy pod vedením Chersikrata zde zůstala a založila Korkýru.⁸⁰ Archiás a ostatní pokračovali dále na Sicílii, kde téhož roku 733 založili Syrakúsy.

Problematickým bodem korintské kolonizace obecně je stanovení příčin, které z dlouhodobého hlediska k tomuto procesu vedly. Dle Salmonova názoru byl jedním z hlavních podnětů, které vedly k tzv. velké řecké kolonizaci, přetrvávající populační tlak: „*The western colonizing movement was in general designed to relieve over-population in the mainland.*“⁸¹. A i z hospodářského hlediska prosperující Korint, jehož obyvatelstvo s počátkem 8. století zaznamenávalo utěšivý růst, tedy dle něj nemohl být prost určitého momentu, v němž došlo k převýšení zdrojů obživy, jež Korinthie poskytovala, počtem jejích obyvatel. Argumentuje touto skutečností, v souvislosti se zákonodárnými kroky Feidónovými, dospívá Salmon k názoru, že z korintské kolonizační činnosti za Bakchiovců v důsledku souhrnně vyplývá: „*In the view of the still overwhelmingly agricultural nature of the Corinthian economy, the main effect of the foundations will have been to restore the balance between resources and population.*“⁸².⁸³ Toto uvedené stanovisko, interpretující přelidnění ve spojitosti s pozemkovým nedostatkem jako hlavní příčinu pro iniciaci procesu řecké kolonizace, pro něž se Salmon vyslovil, je však v dnešní době považováno historiografií za překonané. K hlavním argumentům, které soudobá historiografie proti danému stanovisku předkládá, patří absence

⁷⁶ Paus. 5.7.2-3, Strab. 6.2.4; Pausaniás, zachovávající si jindy kritický odstup, této informaci věří, a to - jak sám říká - na základě obsahu výroku, jehož se dostalo v Delfách Archivovi. Oproti tomu Strabón, podávající obdobné informace, usuzuje, že jde o smyšlenou věc.

⁷⁷ Zdali byl Archiás rodově spřízněn s Bakchiovcí, je obtížné říci, v pramenech figuruje jen jako Hérakleovec (Thuk. 6.3.2), nicméně Salmon předpokládá, že Bakchiovcem byl. Srov. SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 65-66.

⁷⁸ Plut. *Amatoriae* 2, Diod. 8.10.1-3.

⁷⁹ Strab. 8.6.22.

⁸⁰ Strab. 6.2.4.

⁸¹ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 63.

⁸² Tamtéž, s. 95.

⁸³ Tamtéž, s. 63-65.

jakýchkoliv nezvratných důkazů, které by potvrzovaly existenci takového přelidnění, či nějakého skokového nárůstu populace.⁸⁴ „*So bestreiten zumal Archäologen, die die Siedlungsstrukturen des 8., 7. und 6. Jahrhunderts im Mutterland und auf den Inseln der Ägäis erforschen, dass eine andauernde ökonomische Krise, die durch Übervölkerung und daraus resultierender Landnot verursacht wurde, plausibel als Hauptursache für die Kolonisationsbewegung angesehen werden kann.*“⁸⁵ A ačkoliv v Korintě, stejně jako v řadě dalších archaických poleis, které se účastnily kolonizace (Megara, Chalkis, Eretria, aj.), pravděpodobně došlo od začátku archaického období k postupnému narůstání počtu obyvatel, nejsou v jeho případě doklady o nějakém vskutku intenzivním osídlení celé Korinthie ($\pm 880 \text{ km}^2$),⁸⁶ ta sama o sobě byla ostatně dosti úrodná (jsou samozřejmě míněny nížinné polohy, včetně pobřežních oblastí, zázemí Korinthie bylo hornaté, a pro zemědělství tudíž nepříliš vhodné), které by mohlo vzbuzovat předpoklad pozemkovou nouzi obyvatel. Mezi pravděpodobnější důvody korintské kolonizace lze zařadit spíše ekonomické zájmy (příkladem Korkýra ležící při námořních obchodních cestách do Itálie a na Sicílii), zájem o ochranu či kontrolu určitých oblastí (což platí spíše pro kolonizační podniky realizované za Kypselovců), důvody mocensko-politické - ať už celkově v zájmu Korintu, či vládnoucí skupiny (Bakchiovců, posléze tyranů), nebo zde mohly hrát roli osobní důvody jednotlivců, či skupin obyvatelstva.

Na zahraničně-politické scéně byl bakchiovský Korint spjat nejvýrazněji spjat se čtveřicí měst, Argem, Megarou a eubojskými městy Chalkidou a Eretrií. Obě posledně jmenovaná města byla Korintu konkurenty v kolonizačních aktivitách na západě. Vyhnání eretrijských osadníků z Korkýry korintskou kolonizační výpravou bezpochyby muselo poznamenat vzájemné vztahy obou měst. Vyhnání eretrijských osadníků se ovšem už do své vlasti nevrátili, v návratu jim bylo zabráněno, a museli tudíž odplout, založivše později novou apoikii Methóné na thráckém pobřeží.⁸⁷ V takzvané lelantské válce, k níž mělo dojít snad někdy před rokem 700,⁸⁸ se spolu utkaly Chalkis a Eretria, přičemž na obou stranách se měla války účastnit celá řada řeckých měst.⁸⁹ Příčinou konfliktu byl snad spor o nadvládu nad Lelantskou plání, jež odděluje obě eubojská města. Zda se Korint války účastnil, a na které

⁸⁴ FISCHER, Josef: *Griechische Frühgeschichte bis 500 v. Chr.* Darmstadt 2010, s. 69.

⁸⁵ STEIN-HÖLKESKAMP, Elke: *Das archaische Griechenland. Die Stadt und das Meer.* München 2015, s. 101.

⁸⁶ Tamtéž, s. 101.

⁸⁷ Plut. Quaes. Gr. 11.

⁸⁸ Datace tohoto konfliktu je sporná. OLIVA, Pavel: *Zrození evropské civilizace.* 2. vyd. Praha 2003, s. 55-56.

⁸⁹ Thuk. 1.15.3.

straně bojoval, není blíže známo, historiografie se v této otázce přiklání spíše k účasti Korintu na straně Chalkidy.⁹⁰ Ostatně vzhledem k nepřátelskému aktu Korint'anů proti eretrijským osadníkům na Korkýře o nemnoho let dříve, se tato varianta jeví jako pravděpodobnější. Jak usuzuje Oliva,⁹¹ je zřejmé, že válka - ať už dopadla jakkoliv - znamenala konec dosavadní spolupráce Chalkidy a Eretrie na kolonizačních podnicích, a vztahy obou obcí pravděpodobně značně ochladly. Celkově vzato však zůstává téma lelantské války v mnoha aspektech sporné, ostatně ani její historičnost není současnou historiografií přijímána jednotně.⁹² Velkým rivalem Korintu na Peloponnésu byl v archaické době Argos. Ten, zejména za vlády krále Feidóna, zastával dominantní pozici v severní části poloostrova. Zdali byl Korint Argu v 8. století, či v jeho části podřízen, není zcela jasné, obdobně sporná je i datace vlády argejského krále Feidóna, jakož i otázka jeho historičnosti.⁹³ Někteří z historiků jej kladou do poloviny 8. století, dle názoru jiných žil ve století 7.⁹⁴ Podle Roebucka byl bachiovský Korint pozdního 8. století na Argu nezávislý, a náležel mezi jeho nepřátele.⁹⁵ Feidón měl tak údajně chystat výpravu proti Korintu, ale jeho plány byly vyzrazeny jedním z Argejských, který přeběhl do Korintu. Dle jiné verze tradice, zaznamenané Nikolaem z Damašku, však došlo boji, během něžž byl Feidón zabit.⁹⁶ Vleký konflikt o hranice území vedl Korint se svým severním sousedem Megarou. Datovat tento konflikt není jednoduché, nicméně se zdá, že probíhal

⁹⁰ OLIVA, Pavel: *Zrození řecké civilizace*. Praha 1976, s. 85.; SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 67-70.; HOPPER, Robert John: *Ancient Corinth*. In: *Greece & Rome*, roč. 2, 1955, s. 8.; Grant v této souvislosti na základě pramenné výpovědi naznačuje možnou spojitost u Thúkydida (Thuk. 1.13.2-3) uváděné Ameinoklovy (Korint'an) stavby čtyřech nových lodí - triér, označených Thúkydidem tamtéž za korintský vynález - pro Samské, což se mělo udát rovněž krátce před rokem 700, s Hérododem (Hdt. 5.99.1), který se při příležitosti vyslání eretrijských lodí na pomoc protiperskému povstání Milétu zmiňuje, že šlo o splacení dluhu za pomoc v dávné válce, kde Milétos podpořil Eretriu, zatímco Chalkidským vypomohl Samos. Grant proto uvažuje, že zmiňované lodi mohly být určeny pro nasazení v lelantské válce, což by ostatně svědčilo v přínáležitost Samu a Korintu ke spojencům Chalkidy. Srov. GRANT, Michael: *Zrození Řecka*. 3. vyd. Praha 2010, s. 90, pozn. 20 (s. 327).

⁹¹ OLIVA, Pavel: *Zrození evropské civilizace*. 2. vyd. Praha 2003, s. 56.

⁹² FISCHER, Josef: *Griechische Frühgeschichte bis 500 v. Chr.* Darmstadt 2010, s. 83.

⁹³ GEHRKE, Hans-Joachim: *Jenseits von Athen und Sparta. Das dritte Griechenland und seine Staatenwelt*. München 1986, s. 114., SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 71.

⁹⁴ Srov. zejména STEIN-HÖLKESKAMP, Elke: *Das archaische Griechenland. Die Stadt und das Meer*. München 2015, s. 142, pozn. 793.; Dále SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 71-72.; GEHRKE, Hans-Joachim: *Jenseits von Athen und Sparta. Das dritte Griechenland und seine Staatenwelt*. München 1986, s. 114.

⁹⁵ ROEBUCK, Carl Angus: *Some Aspects of Urbanization in Corinth*. In: *Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, roč. 41, 1972, s. 110.

⁹⁶ Blíže k verzím tradice a jejich srovnání: SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 71-72., ROEBUCK, Carl Angus: *Some Aspects of Urbanization in Corinth*. In: *Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, roč. 41, 1972, s. 111.

někdy od poloviny 8. století do zhruba poloviny století následujícího.⁹⁷ Výsledek konfliktu je (byť opět s neshodami v datování) ovšem znám blíže - Megařané následky bojů ztratili ve prospěch Korintu zhruba třetinu svého původního území, jež se rozkládalo na Isthmu jižně od Geraneie, jehož součástí byla i významná Hérina svatyně.⁹⁸ Určitých úspěchů v bojích dosáhli Megarští, byť pravděpodobně ve výsledku pouze dočasně, kdy pod vedením vojevůdce Orsippa dosáhli zatlačení korintských jednotek zpět, což se událo přibližně okolo roku 720, kdy Orsippos zvítězil na olympijských hrách v běhu.⁹⁹ Pausaniás, očividně na základě osobní zkušenosti, popisuje, že navštívil megarskou pokladnici, věnovanou na paměť bojů s Korint'any, přičemž se tehdy bojů na straně Megarských měli zúčastnit i Argejští. Zdali tyto události časově odpovídají výše zmiňovaným bojům Megary proti Korintu, není jisté, poněvadž Pausaniás tuto událost datuje do doby athénské archonty Forbanta, jenž zastával archontát ještě doživotně, což by posunovalo tuto událost o nejméně 200 let dříve.¹⁰⁰

Mimo zmiňovaná města se Korint měl účastnit také série konfliktů mezi Spartou a Messénskými, známých jako messénské války. „*V pátém roce Aristodémova vladaření hodlaly se obě strany utkat, jak bylo dohodnuto. Poněvadž pak byly dlouhou válkou a jejím nákladem vyčerpány, dostavili se oběma na pomoc spojenci: Lakedaimoňanům přišli Korint'ané, jediní z Peloponnésu, Messénským veškeré vojsko arkadské a zástupy argejské se sikyónskými.*“¹⁰¹ Po bitvě, již prohrála spartská strana, čekal Korint'any návrat zpět k domovskému městu, ovšem „*jejich pochod totiž vedl nepřátelským územím, buď argejským, nebo sikyónským.*“¹⁰² Uvedená pasáž z Pausánia se zdá být potvrzující ve věci korintsko-argejských vztahů, navíc však referuje i o zřejmém nepřátelství se Sikýónem. Takováto skutečnost by ovšem znamenala, že bakchiovský Korint byl během druhé poloviny 8. století v konfliktu prakticky se všemi svými sousedy. I když je více než pravděpodobné, že vyjmenovávané války Korintu se neodehrávaly v totožné době, lze usuzovat, že Korinthie musela přinejmenším okolo přelomu 8. a 7. století disponovat obstojnými hospodářskými a

⁹⁷ GEHRKE, Hans-Joachim: *Jenseits von Athen und Sparta. Das dritte Griechenland und seine Staatenwelt.* München 1986, s. 131.

⁹⁸ Tamtéž, s. 131, 141.; WELWEI, Karl-Wilhelm: *Die griechische Frühzeit. 2000 bis 500 v. Chr.* München 2002, s. 49.; GRANT, Michael: *Zrození Řecka.* 3. vyd. Praha 2010, s. 85.; U Strabóna (Strab. 8.6.22) lze nalézt zmínku, že Krommyon, vesnice v Korinthii, ležící na Isthmu, bývala v raných dobách megarská.

⁹⁹ Paus. 1.44.1. Pausaniás se sice nezmiňuje, proti kterému nepříteli Orsippovy jednotky bojovaly, ale z daných souvislostí vyplývá, že se s největší pravděpodobností jednalo o Korint'any. Srov. též SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 71.

¹⁰⁰ Paus. 6.19.12-14.

¹⁰¹ Paus. 4.11.1 (překlad H. Businská).

¹⁰² Paus. 4.11.8 (překlad H. Businská).

vojenskými zdroji. Charakter války v archaickém období sice činil válečné tažení krátkodobou záležitostí, odehrávající se navíc zpravidla pouze v sezóně,¹⁰³ avšak každoroční opakovaná vojenská střetnutí, zvláště pak s vícero soupeři, s sebou přinášela určitý předpoklad oslabení hospodářské stránky města. Že však korintská pozice okolo konce 8. století a s počátkem století 7. oslabena nebyla, dokazuje, jak progresivní byl růst města, o němž pro dobu vlády Bakchiovců hovoří literární prameny.

S postupem první poloviny 7. století se v Korintě začaly objevovat známky určité jevící se krize. Vláda Bakchiovců, doposud stabilní, zaznamenala několik neúspěchů na zahraničně-politické a vojenské scéně. V bojích se sousední Megarou bylo ne vždy dosaženo úspěchu, k čemuž se přidružila porážka, kterou Korintu uštědřila jeho vlastní kolonie Korkýra v údajně první námořní bitvě mezi Řeky, k níž dle Thúkydida došlo přibližně roku 664.¹⁰⁴ Změny doznal také způsob válčení - Megara zavedla ve své armádě falangu, jejímž základem byli hoplité, na což musel Korint adekvátně reagovat.¹⁰⁵ Zformování a nasazení falang s sebou (nejen pro Korint) neslo také určitou postupnou vnitřní proměnu sociální struktury obce.¹⁰⁶ Širší vrstvy obyvatelstva, bojující nyní obdobným způsobem jako aristokracie, nedržíce však žádným způsobem podíl na jejich privilegiích a politických právech, si začaly své postavení uvědomovat a snažit se dosáhnout jeho změny. Důvod k nespokojenosti s Bakchiovci existoval také pro korintskou ne-Bakchiovskou aristokracii, která byla kvůli držbě veškeré moci Bakchiovci dlouhodobě vyloučena ze zastávání důležitých postů a úřadů.¹⁰⁷

¹⁰³ Většinou pak během léta, obvykle jen po dobu několika týdnů. FISCHER, Josef: *Griechische Frühgeschichte bis 500 v. Chr.* Darmstadt 2010, s. 82-83.

¹⁰⁴ Thuk. 1.13.4.

¹⁰⁵ STEIN-HÖLKESKAMP, Elke: *Das archaische Griechenland. Die Stadt und das Meer.* München 2015, s. 226.; GEHRKE, Hans-Joachim: *Jenseits von Athen und Sparta. Das dritte Griechenland und seine Staatenwelt.* München 1986.

¹⁰⁶ FISCHER, Josef: *Griechische Frühgeschichte bis 500 v. Chr.* Darmstadt 2010, s. 84.

¹⁰⁷ STEIN-HÖLKESKAMP, Elke: *Das archaische Griechenland. Die Stadt und das Meer.* München 2015, s. 225-226.

II.II Tyrannis

Události okolo poloviny 7. století jsou další mezníkem v dějinném vývoji Korintu. Dosavadní vláda aristokratického rodu Bakchioců zaniká v převratu vedeném Kypselem, synem Éetiónovým. Ten na sebe strhává vládu, a stává se tak prvním korintským tyranem. S příchodem rané tyranidy nastalo období velkého vzestupu Korintu, město nabylo na své důležitosti, zvětšila se jeho moc, dosahujíc nadregionálního významu, byla obnovena jeho kolonizační činnost, z hospodářského hlediska se stal oním bohatým městem u Isthmu. Věštba, již se Kypselovi dostalo v Delfách - „*Šťastný to muž, jenž právě vstupuje do mého domu, Kypselos Éetiův - buď pozdraven Korinta vládce, pouze však on a synové jeho, nikoli vnuci.*“¹⁰⁸ - předurčila také trvání této tyranidy.

Kdy vlastně ke Kypselově převratu přesně došlo? Tuto otázku si pokládá moderní historiografie už od 19. století. Hlavní příčinou obtížného hledání shodné odpovědi je rozdílnost výpovědí jednotlivých historických pramenů. Z fragmentů Diodórových knih zachovaných u Eusebia pochází nejčastěji uváděný letopočet, rok 657. Ten vychází z Apollodórovy datace návratu Hérakleoců, ke kterému mělo dojít údajně roku 1104, odečtením 447 let „*until the tyranny of Cypselus, which falls four hundred and forty-seven years after the return of the Heracleidae.*“¹⁰⁹ Podobné údaje pak pocházejí od pozdně antických autorů, jejichž datace kolísá mezi lety 658-655. Poměrně důvěryhodně působí i datace, kterou podává pro korintskou tyranidu Diogenés Laertios, jenž o Periandrovi, synovi Kypsela, říká: „*... zemřel, maje již 80 let věku. Sósikratés praví, že zemřel 41 let před Kroisem právě před 49. olympiádou.*“¹¹⁰ 49. olympijské hry se konaly roku 584, pořádání her připadalo na letní měsíce, zhruba v půli roku. Zemřel-li Periandros nedlouho před jejich konáním, pak lze jeho smrt datovat do 1. poloviny roku 584. Dle Aristotelových údajů¹¹¹ je známo, že vládl 40,5 roku, a jeho otec Kypselos 30 let. Z toho vyplývá, že Periandros nastoupil k moci roku 625, jeho narození pak připadá pravděpodobně na rok 664. Vládl-li Kypselos po dobu třiceti let, tj. do 625, pak dle datace Diogéna Laertia vychází Kypselovo svržení Bakchioců na rok 655.¹¹²

¹⁰⁸ Hdt. 5.92E (překlad J. Šonka).

¹⁰⁹ Diod. 7.9.3 (překlad C. H. Oldfather).

¹¹⁰ Diog. Laert. 1.7.95 (překlad A. Kolář).

¹¹¹ Aristot. Pol. 5.1315b.

¹¹² Z tohoto letopočtu vychází ve své práci také Salmon, srov. SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 186.

Alternativní datum nabízí Suda¹¹³, dle níž se Periandros narodil za 38. olympiády, tedy v rozmezí let 628-625. Bližší dataci z ní však nejde vyčíst.¹¹⁴ Zastáncem zcela jiné datace byl významný německý historik Karl Julius Beloch, dle jehož krátké chronologie trvala korintská tyraniida od roku 610 do roku 540. Jeho teorie byla postavená na odmítnutí údajů Diogena Laertia a křesťanských chronografů, s příklonem k Plútarchovi, dle něžž byly rané tyraniidy v Řecku později odstraňovány zásluhou Spartanů.¹¹⁵ Na něj pak navázali i někteří další němečtí historici.¹¹⁶

Podle pramenů byl Kypselos synem Labdy a Étióna. Labda byla po svém otci Amfiónovi bakchiovského původu, narodila se však jako chromá, což dle Hérodota způsobilo, že žádný z Bakchiovců se s ní nechtěl oženit.¹¹⁷ Jestli byla tato chromost skutečná, či se jednalo spíše o skutečnost, že se mezi Bakchiovcí netěšila přílišné úctě, ať už kvůli čemukoliv, nebo šlo o pouhou pomluvu, která se zakořenila do děl pozdějších autorů, není známo. Kypselovým otcem byl Étión, o jehož původu se prameny mírně rozcházejí. Dle Hérodota, jenž je k událostem Kypselova narození hlavním pramenem, byl Étión „syn *Echekratův*, z obce *Petry*. Byl to však původem *Lapith* z rodu *Kaineova*.“¹¹⁸ Pausániás oproti tomu uvádí, že Étión byl původem „z rodu *Melana*, syna *Antasova*. *Melanovi* z *Gonússy*, té za *Sikyónem*, který se zúčastnil dórského tažení proti *Korintu*, poručil *Alétés* odstěhovat se na nějakou dobu k jiným Řekům, a to proti rozkazu boha. Později však, zmýliv se ve věštbě, přijal ho k sobě.“¹¹⁹ Shoda ohledně Étióna je však v tom, že nebyl Bakchiovského původu¹²⁰ - což je skutečnost, která stojí v očividném rozporu s výše uváděným svědectvím pramenů, že Bakchiovcí se brali jen sami mezi sebou v rámci svého rodu. Nabízí se proto otázka, jak tedy mohlo dojít ke sňatku Bakchiovky a ne-Bakchiovce? Dle mého soudu tento

¹¹³ Suda Περίανδρος (pi,1067).

¹¹⁴ Není známo, za jak dlouho od svého narození se dostal Periandros k vládě. Údaj Diogéna Laertia (Diog. Laert. 1.7.95) se vztahuje k jiné dataci a nelze jej proto použít.

¹¹⁵ OLIVA, Pavel: *Raná řecká tyrannis. Studie k otázce vzniku státu*. Praha 1954, s. 233-234.

¹¹⁶ Příkladem Gehrke se kloní k letům 615-540. Srov. GEHRKE, Hans-Joachim: *Jenseits von Athen und Sparta. Das dritte Griechenland und seine Staatenwelt*. München 1986, s. 131.

¹¹⁷ Hdt. 5.92B.

¹¹⁸ Hdt. 5.92B (překlad J. Šonka).

¹¹⁹ Paus. 2.4.4 (překlad H. Businská).

¹²⁰ Svědectví pramenů, že Étión nebyl bakchiovského původu, a neměl tudíž přímou genealogickou spojitost s tímto vládnoucím dórským aristokratickým rodem, vedla některé badatele k názoru, že sám Étión nebyl dórského původu. Srov. OLIVA, Pavel: *Raná řecká tyrannis. Studie k otázce vzniku státu*. Praha 1954, s. 219., a *Zrození evropské civilizace*. 2. vyd. Praha 2003, s. 60., Argumentace na tomto základě (Paus. 2.4.4) však stojí v kontrastu s existencí i jiných aristokratických rodů dórského původu v Korintu. Nadto se Pausániás tamtéž zmiňuje, že se Étiónův Melanos účastnil „dórského tažení proti Korintu“, což by pravděpodobně nedělal, patřil-li by do před-dórského obyvatelstva Korinthie.

sňatek mohl být možným, vezmeme-li v potaz předpoklad, že status Bakchiovce šel získat pouze od otce, tedy příslušel potomku, jehož otec (Bakchiovec) měl za povinnost - jak uvádí prameny - si vzít také ženu bakchiovského původu, tato povinnost však nemusela být závazná pro ženy téhož rodu (poněvadž bráno muž = nositel rodu), což by znamenalo, že mohla, ale nemusela mít za manžela Bakchiovce, nebo přinejmenším ženám dovoľovala daná bakchiovská restrikce za určitých předpokladů výjimku, například sňatek jako politický nástroj. Kypselos by pak mohl být případem takovéto výjimky (pověst o jeho krušném narození a snaze o zabití nemluvněte by pak mohla být pouhá pověst pozdějšího původu), kdy „chromá“ Bakchiovka Labda mohla být provdána za ne-bakchiovského aristokrata z Korinthie, z důvodu například - urovnání sporu mezi Bakchiovci a částí jiné aristokracie, kdy svatba zástupce z každého rodu by znamenala smíření, nebo dále pak utlumení nespokojenosti části ne-bakchiovských aristokratů, kde sňatkem jejich významného reprezentanta by se tato aristokracie blíže připoutala k Bakchiovcům, tj. byli by více pod kontrolou, nalomila by se jejich jednota, poněvadž vzrůstající odpor a neshody s Bakchiovci mohly indikovat celkovou slabost rodu. Touto strategií by se potom Bakchiovcům nabídla možnost znovu upevnit kontrolu nad Korintem. Nelze vyloučit, že se v případě sňatku Étióna s Labdou mohlo jednat o odměnu Kypselovu otci, jenž se kupříkladu mohl velmi osvědčit ve službách Bakchiovců (např. i v úřadě), a mohl po souhlasu rady Bakchiovců dostat za manželku členku jejich rodu (odměna, ale i pojištění nadále trvající věrnosti (a služeb) jeho osoby). S tímto si je nutno položit otázku, proč, když šlo o tak významného muže, aby stál Bakchiovcům za sňatek Bakchiovky mimo rod (byla-li teda na toto potřeba u ženy výjimka), se tato informace nezachovala v pramenech, v nichž je jinak o Kypselovi zmínka. Takovýmto důvodem by v tomto případě, dle mého názoru, mohlo být prosté odsouzení takové informace autorem jako nepodstatné či nezajímavé pro v jejich díle zachycovaný dějinný sled, druhým důvodem se nabízí být nevhodnost veřejné znalosti „posluhování“ Kypselova otce Bakchiovcům, tudíž tabuizace tohoto tématu za vlády Kypselovců. Toto mohlo v důsledku znamenat, že za Hérodota a pozdějších antických historiků, píšících ostatně o nějaké to století později, mohla tato informace v Korintě být (už) zcela neznámá. Nicméně možnost pro-bakchiovského otce a matky bakchiovského původu se zdá být z uvedených důvodů sňatku, vzhledem k pozdějším Kypselovým činům, spíše méně pravděpodobná než ostatní. Hypoteticky lze sice namítnout, že případná pozdější smrt Kypselova otce vinou Bakchiovců (např. kvůli zradě, či z obav z přílišného vlivu ne-Bakchiovce na korintský lid) by pro Kypsela, jakožto stále příslušníka ne-Bakchiovců, představovala jistý důvod k opoziční, či přímo proti-bakchiovské činnosti, jež vyústila převzetím moci a potřením nadvlády Bakchiovců. Tato úvaha je ovšem při povaze

poměrně letmých zmínek o Kypselově otci v dochovaných literárních pramenech za současného stavu poznání velmi hypotetická.

Jak zaznamenává Hérodotos,¹²¹ manželství Étióna a Labdy bylo však nějakou dobu bezdětné, Étión se proto obrátil do Delf, kde se mu mělo dostat věštby o narození a významu jeho syna. Tato věc nezůstala utajena Bakchiovcům, a ti se rozhodli, že Étiónova syna zabijí.

*„Jakmile Étiónova žena porodila, poslali deset lidí ze svého středu do obce, v níž bydlel, aby dítě zabili. Ti přišli do Petry, vešli do Étiónova dvorce a chtěli dítě vidět. Labda nevěděla nic o tom, proč přišli, a domnívala se, že z přátelství k otci chtějí dítě spatřit; proto je přinesla a jednomu z nich podala.“*¹²²

Malý Kypselos údajně probudil ve vrazích lítost, a ti na první pokus selhali. Labda jej proto, když se chtěli vrátit, ukryla do truhlice, aby jej nenašli. Étiónův syn tak přežil, a podle názvu truhlice se mu dostalo jména Kypselos.¹²³ Pausaniás na své cestě Řeckem popisuje, kterak v Olympii ještě ve své době viděl v Héřině chrámu ležet údajnou tuto truhlu, již obsáhle popisuje.¹²⁴ Mírně odlišnou verzi lze najít u Nikolaa z Damašku,¹²⁵ jehož verze pomíjí rozšířenou pověst o ukrytí Kypsela v truhle, nahrazujíc jí tím, že muži jdoucí zabít dítě namísto toho Étióna varovali, a ten uprchl i se synem do Olympie, odkud posléze přešel do Kleonají. Motiv až zázračného zachránění malého dítěte, jak líčí prameny Kypselův příběh s truhlou, není ve starověku zdaleka výjimkou, podobných příběhů - mimochodem vždy spjaté s tím, že ono dítě (předurčené?) vyroste v muže, jenž se stane bořitelem dosavadních pořádků, a mnohdy přímo vladařem - lze ve starověku nalézt hned několik - sám Hérodotos zaznamenává dalšího z nich, Kýra,¹²⁶ jenž měl být - jsa také dosavadnímu vládci věštbou označen - zabit ponecháním napospas zvěři v pustině. Přes nástrahy však Kýros přežil, a svrhnuv posledního médského krále Astyaga, nastoupil na trůn jako perský král. Obdobný příběh je znám i u Sargona Akkadského, či v židovské tradici, Starém zákoně, u Mojžíše (byť ten se přímo králem nestal).

Když Kypselos dospěl, rozhodl se vrátit do Korintu, věštba, o níž v této souvislosti v Delfách požádal, jej v tom podpořila.¹²⁷ „Obdržev příznivý výrok, odebral se do Korintu bez

¹²¹ Hdt. 5.92B.

¹²² Hdt. 5.92C (překlad J. Šonka).

¹²³ Hdt. 5.92D-E; Paus. 5.17.5.

¹²⁴ Paus. 5.17.5-19.10.

¹²⁵ Nik. Dam. FGrHist 90 F 57.

¹²⁶ Hdt. 1.108.1-113.3.

¹²⁷ Hdt. 5.92E, Nik. Dam. FGrHist 90 F 57.

otálení a brzy se stal jedním z nejoblíbenějších občanů; byl statečný, rozumný a zdálo se, že je přítelem lidu, na rozdíl od ostatních Bakchioců, kteří byli bezohlední a násilníci. Ještě více oblíby si získal, když se stal polemarchem, protože byl daleko nejlepší ze všech, kteří kdy tuto hodnost měli."¹²⁸ Výpověď Nikoláa z Damašku je očividně korintské tyraniidě příznivě nakloněná. Pozoruhodné je zde, že Kypselos po svém návratu do Korintu získal úřad polemarcha. Tento zřejmý rozpor s věštby ke Kypselově narození a událostmi, které ho následovaly, zaujal historiky už v 19. století:

*"Wie hätten die Bakchiden, wenn Kypselos ihnen wirklich so gefährlich erschien, dass sie ihn schon in der Wiege verfolgten, zulassen sollen, dass er später ein Staatsamt in Korint bekleidete?"*¹²⁹

Je sotva pravděpodobné, že by Kypselos, byl-li opravdu v raném dětství Bakchiocem pronásledován, mohl v pozdější době onen úřad opravdu vykonávat. Přesvědčivý výklad v této věci podává Salmon, podle nějž se představa uprchlého Kypsela, žijícího v exilu, a poté se navrátilšího, mohla jevit přijatelně pozdějším klasickým a helénistickým autorům - kdy takovýto návrat politického uprchlíka zpět do polis, a jeho případné získání vysokého úřadu, měl-li podporu lidu, nebyl nemožný - avšak byla stěží aplikovatelná v podmínkách bakchiovského Korintu poloviny 7. století.¹³⁰ Spíše tedy než údajné počáteční pronásledování Kypsela Bakchiocem po jeho narození, se dle mého názoru pravdě více blížilo jeho pozdější zastávání úřadu polemarcha. Lze se domnívat, že verze s věštby proti Kypselovi a usilováním jemu o život, mohla být uměle vytvořená během vlády Kypselovců, či případně později, a to s cílem ospravedlnit jeho převrat proti Bakchiocům, stejně jako následné pronásledování a zabavování majetku, jež dle Hérodota¹³¹ následovalo.

Funkce polemarcha byla v případě Korintu zřejmě spjatá s určitými soudními pravomocemi. „*V Korintě byl zákon, že každý odsouzený má být odveden k polemarchovi a zavřen, a to pro pokuty, z nichž připadal i jemu podíl.*“ - Nikoláova verze zde nicméně opět působí až idealizovaně, de facto korintskou tyrannii propagující - „*On však žádného občana nezavřel ani nesvázal, nýbrž jedny propouštěl na slovo ručitelů, za druhé se zaručoval dokonce sám a konečně všem promíjel svůj podíl; proto byl milován nejvíce lidem.*“¹³²

¹²⁸ Nik. Dam. FGrHist 90 F 57 (překlad J. Nováková).

¹²⁹ WILISCH, Erich Gustav: *Beiträge zur inneren Geschichte des alten Korinth*. I. Zittau 1887, s. 7.

¹³⁰ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 189-190.

¹³¹ Hdt. 5.92E.

¹³² Nik. Dam. FGrHist 90 F 57 (překlad J. Nováková).

Za těchto okolností se tedy Kypselos rozhodl k převratu, obklopil se svými věrnými a zabil právě panujícího bakchiovského prytana Patrokleida, či Hippokleida.¹³³ V pramenech je Kypselos v souvislosti s převratem označován jako vůdce lidu, ba přímo iniciátor lidového povstání. Současná historiografie nicméně zastává stanovisko, že Kypselos nefiguroval při svržení Bakchioců jako organizátor povstání nespokojených lidových vrstev, nýbrž se opíral o podporu části aristokracie, která nebyla bakchiovského původu.¹³⁴ Ani dřívější názor, že Kypselos postavil svůj převrat na podpoře hoplītů, není správný, jak vystihuje Welwei: „*Dass die Phalanxtaktik keineswegs automatisch zu einer Beteiligung der Hopliten an der politischen Willensbildung führte, zeigt das Beispiel Korinths. Nach dem Sturz des Bakhiadenregimes entstand hier die Tyrannis des Kypselos.*“¹³⁵

Jedním z prvních opatření Kypselova po nástupu k moci bylo vypořádání se s Bakchiocy: „*Když se Kypselos zmocnil vlády v Korintu, stal se z něho takovýto člověk: Mnoho Korintských vyhnal z vlasti, mnohé připravil o majetek, ale daleko nejvíce jich připravil o život.*“¹³⁶

Ti z Bakchioců, kteří unikli jeho pronásledování, se uchýlili na Korkýru,¹³⁷ odkud posléze měli přejít do Sparty.¹³⁸ Jeden z uprchlých Bakchioců, Démarátos, unikl spolu se svými lidmi do Etrurie do města Tarquinií, kde s ženou místního původu měl mít dva syny. Strabón o jednom z těchto synů říká, že se později stal králem v Římě.¹³⁹ „*Demaratus, one of those who had been tyrant at Corinth, flying from the seditions which prevailed there, carried with him from his home to Tyrrhenia so much wealth, that he became sovereign of the city which had received him, and his son became even king of the Romans.*“¹⁴⁰

O Kypselově vládě je z pramenů známo, že jej nazývali basileem¹⁴¹ a po dobu své vlády údajně nepotřeboval strážu, jak byl lidem oblíben.¹⁴² Co se týče užívání onoho titulu,

¹³³ Nik. Dam. FGrHist 90 F 57.

¹³⁴ STEIN-HÖLKESKAMP, Elke: *Das archaische Griechenland. Die Stadt und das Meer*. München 2015, s. 227.

¹³⁵ WELWEI, Karl-Wilhelm: *Die griechische Polis. Verfassung und Gesellschaft in archaischer und klassischer Zeit*. 2. vyd. Stuttgart 1998, s. 73.

¹³⁶ Hdt. 5.92E (překlad J. Šonka).

¹³⁷ Nik. Dam. FGrHist 90 F 57.

¹³⁸ Plut. Lys. 1.2., Není zcela jisté, zda šli do Sparty přímo z Korintu či Korkýry, Plútarchos totiž zaznamenává, že dorazili s oholenou hlavou na znamení hanby.

¹³⁹ Strab. 5.2.2, Strab. 8.6.20.

¹⁴⁰ Strab. 8.6.20 (překlad H. L. Jones).

¹⁴¹ Hdt. 5.92E; Nik. Dam. FGrHist 90 F 57 a 58.

¹⁴² Nik. Dam. FGrHist 90 F 57.

zda jej tak ustanovil lid, zůstává nevyjasněné, stejně jako jestli jej lid basileem vůbec nazýval.¹⁴³ Ona věštba uvedená u Hérodota¹⁴⁴, v níž byl takto titulován, teoreticky mohla být z Kypselova podnětu doaranžována do příběhu později (zpětná legitimizace). Ať už Kypselos onoho titulu používal, nebo ne, shledávám jej pouze formálním titulem, jež si tyran uzurpoval pro sebe.¹⁴⁵ Tvzení, že za své vlády byl Kypselos natolik oblíben lidem, že ani nepotřeboval disponovat svou osobní stráží, se jeví málo pravděpodobné vzhledem ke skutečnosti, že po nástupu k moci měl rozpoutat rozsáhlé čistky mezi obyvateli Korintu, zejména Bakchiovcí, a těmi, co s nimi byli spjati. Lze si totiž snadno představit, že tyto represe musely dát řadě postižených Kypselových odpůrců důvod k jeho odstranění. Welwei usuzuje, že tyranida Kypselovců v principu ale sociální strukturu Korintu nezměnila. Aristokratické kruhy ne-bakchiovského původu si bezpochyby své majetky a pozemky ponechaly nadále ve vlastních rukou. Z této vrstvy se také později, po odstranění tyranidy rekrutovalo politické vedení obce.¹⁴⁶

Kypselos celkově vládl po dobu 30 let, ze čtveřice jeho synů byl legitimní pouze syn Periandros, ten po Kypselovi podědil vládu nad Korintem, zbylí synové byli Kypselem vysláni jako oikisté pro založení nových kolonií, která pak pod vládou Kypselovců spravovali. Za jeho života bylo tedy znovu obnoveno kolonizační úsilí Korintu. Korint'ané vyslaní Kypselem a Gorgem kolonizovali pobřeží Akarnánie a Aitólie, kde založili Ambrakii a Anaktorium, a několik menších obcí, kolonii Leukadu ležící na úzkém poloostrově odkopali kanálem od pevniny. Z Kypselových synů byl Gorgos vyslán do Ambrakie, Pyladés do Leukady a Echiadés do Anaktoria.¹⁴⁷ Kypselovi bývá také přičítána reforma fýl. K tomuto se staví současná historiografie skepticky, poněvadž skutečnost, že Kypselos určitou půdu po vyhnání Bakchiovců a zabavení jejich majetků predisponoval, neznamená, respektive nelze mluvit o nějakém všeobecném znovurozdělení půdy, natož ve prospěch nižších vrstev korintského obyvatelstva.¹⁴⁸

Kypselovým nástupcem v čele Korintu byl Periandros. Hérodotos o něm říká, že

¹⁴³ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 190.; WELWEI, Karl-Wilhelm: *Die griechische Polis. Verfassung und Gesellschaft in archaischer und klassischer Zeit.* 2. vyd. Stuttgart 1998, s. 80.

¹⁴⁴ Hdt. 5.92E.

¹⁴⁵ Obdobně SALMON, John B.: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 190.

¹⁴⁶ WELWEI, Karl-Wilhelm: *Die griechische Polis. Verfassung und Gesellschaft in archaischer und klassischer Zeit.* 2. vyd. Stuttgart 1998, s. 251.

¹⁴⁷ Nik. Dam. FGrHist 90 F 57.

¹⁴⁸ WELWEI, Karl-Wilhelm: *Die griechische Polis. Verfassung und Gesellschaft in archaischer und klassischer Zeit.* 2. vyd. Stuttgart 1998, s. 80.

zpočátku vládl mírněji než jeho otec, ale později jej ovlivnil milétský tyran Thrasybúlos, načež se Periandros stal vládcem ještě krutějším svého otce.¹⁴⁹ Podle tradiční datace nastoupil k vládě okolo roku 627, jeho ženou byla Lýsida, dcera epidaurského tyrana Proklea, nazývaná jím Melissou.¹⁵⁰ Periandros byl řazen mezi tzv. sedm řeckých mudrců,¹⁵¹ o jeho životě a výrocih pojednává ve svém díle zejména Diogenés Laertios. Manželství Periandrovo nebylo šťastné, svou ženu, s níž měl dva syny staršího, ale slabomyslného Kypsela a Lykofróna, totiž Periandros v návalu hněvu zabil.¹⁵² Tyrana ostatně v těchto rodinných záležitostech provázela poněkud zvláštní, až nelichotivá pověst. Nejenže se do něj měla zamilovat jeho vlastní matka Krateia, a svěst ho, či po úmrtí své manželky Melissy měl s ní ještě souložit, také měl kvůli ní údajně nechat připravit veřejně množství korintských žen o jejich šaty, aby je následně spálil kvůli zprávě, jíž se mu mělo z podsvětí dostat od mrtvé Melissy.¹⁵³ Zdali jsou však tato obvinění vůči Periandrovi reálná či vykonstruovaná s úmyslem poškodit jej, nelze říct.¹⁵⁴ Zmínka o Thrasybúlovi, jenž měl ovlivnit způsob Periandrovy vlády, vyskytující se u více antických autorů,¹⁵⁵ totiž na dotaz, jak vládnout dobře jako tyran, neodpověděl Thrasybúlos přímo, ale před Periandrovým poslem pozutínal v obilném poli ty nejvyšší a nejlepší klasy, a Periandros tím pochopil, že je mu razeno odstranit ty z korintských občanů, kteří vynikají nad druhé, neboť jej na jeho pozici samovládce mohou ohrozit.¹⁵⁶ Periandrovo přátelství s Thrasybúlem bylo ostatně delšího trvání, když byl Milétos obléhán lýdským králem Alyattem, poradil Periandros Thrasybúlovi, kterak válku ukončit ve svůj prospěch a domoci se míru.¹⁵⁷ Důkazem velkého vlivu korintského tyrana byla i jeho vazba s Lýdií, kdy měl ke králi Alyattovi do Sard poslat tři sta synů z předních korkýrských rodin na vykastrování, jako pomstu za zavraždění jeho syna a nástupce Lykofróna, který tam předtím uprchl před nevolí Periandra. Když totiž Lykofrón, spolu se svým bratrem Kypselem se vraceli do Korintu z návštěvy svého děda, epidaurského tyrana Proklea, ten jim prozradil, kdo ve skutečnosti stál za smrtí jejich matky. Lykofróna toto poznání zdrtilo, a po návratu se Periandra stranil

¹⁴⁹ Hdt. 5.92F.

¹⁵⁰ Diog. Laert. 1.7.94.

¹⁵¹ Diog. Laert. 1.0.13, Paus. 1.23.1.

¹⁵² Diog. Laert. 1.7.94.

¹⁵³ Diog. Laert. 1.7.96., Hdt. 5.92G.

¹⁵⁴ Diogenés Laertios (Diog. Laert. 1.7.100) uvádí dopis Periandra otci Melissy Prokleovi, v němž přiznává svou vinu za neúmyslné zabití své ženy, nicméně říká, že její smrt už odčinil, dav spálit sváteční oblečení všech Korint'ánek, což je v kontrastu s verzí u Hérodota (Hdt. 5.92G), že by se tak dělo kvůli komunikaci s mrtvou.

¹⁵⁵ Mezi nimi však Aristotelés (Aristot. Pol. 5.1311a) ji uvádí v opačné znění.

¹⁵⁶ Hdt. 5.92F-G; Diog. Laert. 1.7.100.

¹⁵⁷ Hdt. 1.20.1-22.4.

natolik, že jej Periandros vyhnal z paláce, a později i z Korintu na Korkýru. Zde, když letitý Periandros hledal za sebe svého nástupce (jímž nemohl být jeho slabomyslný bratr), tak Lykofrón byl zavražděn Korkýrskými v obavě, aby po odchodu Lykofróna na ostrov nedostali nenáviděného Periandra, jak zněla úmluva. Oněch 300 poslaných mladíků však do Lýdie nedorazilo, protože, když byli Korint'any odváženi směrem do Sard, tak jim při zastávce na Samu utekli a ukryli se jako prosebníci v tamějším chrámu, čímž svému osudu unikli.¹⁵⁸

Nikoláos z Damašku o Periandrovi tvrdí, že „zakazoval občanům kupovat otroky a mít volno, neustále pro ně vymýšleje nějaké práce. Sedl-li si někdo na tržišti, už ho trestal, maje strach, aby se nějak nesmlouvali proti němu.“¹⁵⁹ Tato pasáž se zdá poněkud přehnaná, nicméně v souvislosti se zákazem získávání otroků, a jejich používání korintskými občany, se nabízí myšlenka, že Periandros - který měl v záměru původně prokopat Korintskou šíjí,¹⁶⁰ avšak, jak je známo, podařilo se mu realizovat „pouze“ stavbu diolku¹⁶¹, zařízení pro přepravu lodí mezi oběma zálivy, zbudované v nejužším místě, kde šířka Isthmu činila čtyřicet stádií¹⁶² - mohl po korintských občanech požadovat, aby své otroky dali státu k dispozici na zamýšlenou stavbu, nezkonfiskoval-li je tedy přímo. Co se týče vůbec otroků v Korintu, pro antické autory byl Korint znám jako bohaté obchodní město, které disponovalo velmi vysokým počtem otroků, nicméně údaje, které (byť vztažené ke klasickému období) uvádí antický historik Tímaios, jenž je zaznamenán u Athénaia¹⁶³, totiž 460 000, se jeví být naprosto přehnané.

Za Periandrový vlády dospěl Korint k velkému hospodářskému rozkvětu, proslavená byla hlavně tehdejší výroba korintské černofigurové keramiky, okolo přelomu 7. a 6. století zaplavily výrobky z Korintu jak řeckou pevninu a přilehlé ostrovy, tak zejména oblast Apeninského poloostrova a Sicílie, odkud se také občas dostaly ještě dále. Korint této doby byl městem řemesel, dle Hérodota „řemeslníků si nejvíce váží Korint'ané.“¹⁶⁴ Korint využíval své dva přístavy, Lechaion a Kenchreai,¹⁶⁵ pro přepravu lodí,¹⁶⁶ mohl použít svého diolku,

¹⁵⁸ Hdt. 3.48.1-53.7.

¹⁵⁹ Nik. Dam. FGrHist. 90 F 58.

¹⁶⁰ Diog. Laert. 1.7.99.

¹⁶¹ COOK, Robert Manuel: *Archaic greek trade. Three conjectures*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 99, 1979, s. 152-153.

¹⁶² Strab. 8.2.1.

¹⁶³ Athen. 6.272 B.

¹⁶⁴ Hdt. 2.167.2 (překlad J. Šonka).

¹⁶⁵ Lechaionský přístav byl za vlády Periandra podstatně vylepšen. SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 80.

¹⁶⁶ Poněvadž reálná využitelnost diolku pro častou přepravu byla možná, ale jeví se pravděpodobné, že by se

jenž výrazně mohl šetřit náklady obchodníkům, kteří nyní nemuseli obeplouvat celý Peloponnés, což byla mnohdy plavba i riziková. Korint mohl diolku využívat také pro své válečné námořnictvo, ostatně Periandros měl disponovat po válečném loďstvu na každý z obou zálivů. Za vlády Periandra také započal Korint s ražbou prvních mincí. V oblasti domovského Řecka byly první mince raženy v Aigíně, Korint nicméně jejich váhový standard nepřevzal, snad se to mohlo přihodit kvůli odlišnosti existujícího váhového standardu od gramáže aigínských mincí.¹⁶⁷ Tyto korintské první mince nesly na obversu zobrazeného Pegasa a písmeno Koppu (viz. výše s. 10), a na reversu byl obvyklý otisk razidla čtvercového tvaru. Později, ke konci 6. století, byl zaveden, dále se již v případě korintských statérů neměnicí, revers s hlavou Athény s helmou.¹⁶⁸

Korint této doby byl také místem kultury, na Periandrově dvoře působil známý básník Arión z Méthymny, který dle Hérodota jako první skládal dithyramby, a dosáhl zde proslulosti a bohatství.¹⁶⁹

Když Periandros ve svých 80 letech umíral po celých 40,5 letech vlády,¹⁷⁰ zůstal bez přímého dědice, jeho jediného vlády-schopného syna mu totiž nedlouho před jeho smrtí zabili Korkýrstí. Vládu po něm tedy převzal jeho synovec Psammetichos, syn Gorgův, jehož vláda však vydržela pouhé tři roky. S ním skončila i korintská tyrannis, která byla podle Aristotela druhou nejdéle trvající mezi řeckými tyranidami (73 let a 6 měsíců).¹⁷¹ Zabitého Psammeticha korintský lid ani nepohřbil, a spolu s ostatky jeho předchůdců jej potupně vyhodil za hradby města.¹⁷² Tato poslední událost, jež měla být tečkou za dějinami korintské tyrannis je ovšem poněkud sporná. Diogenés Laertios totiž zmiňuje, že Periandros, nechtěje, aby jeho místo posledního odpočinku bylo nalezeno, vymyslel lest, kdy se nechal na neznámém místě usmrtit, přičemž jeho vrazi byli poté také zabiti, což se pak stalo i jejich vrahům. Korint'ané mu tak dali prázdný hrob, jehož epitaf Diogenés i cituje.¹⁷³ Těžko by proto mohly být jeho ostatky vyhozeny z města, jak uvádí Nikoláos.

prodrazila, Cook proto uvažuje, zdali nebyl diolkos původně místo přepravování lodí určen pro pouhé převážení zboží přes Isthmos. Srov. COOK, Robert Manuel: *Archaic greek trade. Three conjectures*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 99, 1979, s. 153.

¹⁶⁷ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 171.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 172.

¹⁶⁹ Hdt. 1.23.1-24.8.

¹⁷⁰ Diog. Laert. 1.7.95.

¹⁷¹ Aristot. Pol. 5.1315b.

¹⁷² Nik. Dam. FGHist 90 F 60.

¹⁷³ Diog. Laert. 1.7.96-97.

II.III Oligarchie

S pádem tyranidy v průběhu první čtvrtiny 6. století došlo ke změně politického zřízení. V Korintě se k moci dostala oligarchie. Od tohoto data je známo o vnitřních záležitostech Korintu jen nemnohé. Literární prameny z velké většiny k této době mlčí, o Korintu jsou tak známy především informace o jeho zahraničních aktivitách a jeho zahraniční politice. Situaci trefně vyjádřil Stickler:

*„Wir wissen nämlich fast nichts über die innere Ordnung Korinths zwischen dem Sturz der Kypseliden in der ersten Hälfte des sechsten Jahrhunderts und den krisenhaften Umbrüchen in der Stadt im Gefolge des Korinthischen Krieges 392 v. Chr.“*¹⁷⁴

O politické zřízení této doby nás informuje částečně dochovaný fragment Nikoláa z Damašku. Z něho lze získat údaje, že zde po svržení a zabití posledního tyrana Psammeticha bylo zřízeno grémium osmi probulů, po jednom z každé fýly, na každou z nich pak připadalo devět dalších mužů, búleutů, kteří společně tvořili 72 člennou oligarchickou radu. I když se z Nikoláova fragmentu nedá vyčíst více informací, lze předpokládat, že ona oligarchická rada byla orgánem voleným, z jejichž středu pak bylo voleno 8 hlavních probulů. Do této oligarchické rady pravděpodobně volili plnoprávní korintští občané, a to bezpochyby na základě určitého majetkového cenzu. Pravděpodobně lze také předpokládat určitou existenci lidového sněmu,¹⁷⁵ o němž však nejsou známy bližší informace. Zřejmě ale tento orgán, byl-li skutečný, měl jen omezené pravomoce - snad pouze ve formě schvalování rozhodnutí rady.

Toto korintské politické zřízení se očividně ukázalo jako velmi stabilní, kdy až do bouřlivých let za korintské války v první čtvrtině 4. století, zřejmě fungovalo bez nějakých mimořádných událostí či změn, nebo alespoň se o nich do dnešní doby nezachovala žádná pramenná výpověď. Další takovou ojedinělou událostí bylo až uchopení moci Timofánem roku 366, které však nemělo dlouhého trvání.

Ohledně zmiňovaných osmi fýl, z nichž byli voleni političtí představitelé města, není znám přesný stav, kdy a jak byly ustanoveny. Tradice tento čin přisuzovala zakladateli dórského Korintu Alétovi, jenž měl údajně synoikizovat Korinthii a rozdělit zdejší zem a obyvatele do osmi místních fýl.¹⁷⁶ Jiným, pravděpodobnějším kandidátem na provedení

¹⁷⁴ STICKLER, Timo: *Korinth und seine Kolonien. Die Stadt am Isthmus im Mächtegefüge des klassischen Griechenland*. Berlin 2010, s. 24.

¹⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 28.

¹⁷⁶ Suda Πάντα ὀκτώ (pi,225).

tohoto rozčlenění byl Kypselos, řada badatelů je ale vůči tomu skeptická. Tradiční trojice dórských fýl z Korintu známa přímo není. Ovšem jsou známy údaje o existenci jedné z těchto fýl na Korkýře,¹⁷⁷ poněvadž je silně předpokladatelné, že apoikie přejala systém fýl od své metropole, tudíž, že tyto fýly byly také v Korintu. Vzhledem k podobné situaci v Sikyónu a v Argu, kde jsou doloženy i fýly před-dórského původu, je možno oprávněně považovat, že existovaly i v Korintě.¹⁷⁸

S koncem archaického období se měnila mocensko-politická situace na Peloponnésu, moci zde nabývala zejména Sparta. Ta zhruba v polovině 6. století opustila politiku územní expanze, rozhodla se pro stabilizaci a zabezpečení vlastní vnitropolitické situace (hrozba ze strany početného porobeného obyvatelstva), a to skrze navázání aliancí se sousedními státy.¹⁷⁹ Kdy přistoupil Korint do řad jejích spojenců - Peloponnéského spolku - není přesně známo, prvním zaznamenaným společným podnikem byla výprava proti Polykratově Samu roku 525/4,¹⁸⁰ s níž Korint'ané souhlasili, jak uvádí Hérodotos, zejména kvůli křivdě, jíž se na nich Samští dopustili v Periandrově době. Salmon se domnívá, že jsou tu důvody pro předpoklad, že již v té době byli spojenci - na základě Hérodotovy zmínky¹⁸¹ o tom, že většina Peloponnésu již byla v určitém zavázaném vztahu ke Spartě, tak usuzuje, že již okolo roku 550 již na Peloponnésu existovala síť bilaterálních smluv Sparty s většinou peloponnéských států.¹⁸² Lze zde předpokládat, že Korint souhlasil s uzavřením takovéto smlouvy zejména kvůli obavám z blízkého Argu, jenž byl v oblasti severovýchodního Peloponnésu jeho hlavním soupeřem. Pro Spartu by spojenectví zase mohlo znamenat závazek pomoci Korintu v případě povstání heilótů.¹⁸³

Když ke konci 6. století¹⁸⁴ dostali Spart'ané poselství od Platajských s žádostí o ochranu proti Thébám, Spart'ané poukázali na to, že jsou příliš vzdáleni od Platajských a doporučili jim obrátit se na Athény. Dle názoru Salmona tak učinili, doufajíce, že tak způsobí Athénám v Boiótii problémy, což se mi zdá poněkud nepravděpodobné, poněvadž, událo-li se to ještě v letech 519-518, tj. ještě před vyhnání Peisistrátovců, tak by tak Spart'ané s cílem

¹⁷⁷ OLIVA, Pavel: *Zrození evropské civilizace*. 2. vyd. Praha 2003, s. 61.

¹⁷⁸ ROEBUCK, Carl Angus: *Some Aspects of Urbanization in Corinth*. In: *Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, roč. 41, 1972, s. 114-115.

¹⁷⁹ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 242.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 240.

¹⁸¹ Hdt. 5.74.1.

¹⁸² SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 240-242.

¹⁸³ Tamtéž, s. 243.

¹⁸⁴ Salmon datuje tuto událost do roku 519-518. Tamtéž, s. 245.

uškodit Athénám bezpochyby nejednali, poněvadž Peisistrátovci patřili mezi jejich hostinné přátele.¹⁸⁵ Platajští se tedy obrátili na Athéňany, což vyprovokovalo Thébany k útoku, načež z Athén vyrazila pomoc. K boji však nedošlo, jak uvádí Hérodotos, stalo se tak zásluhou Korint'anů, kteří, jsouce poblíž Platají, domluvili arbitráž sporu, rozdělili hranice mezi Thébami a Platajemi a ustanovili, že Thébští nemají nutit Platajské do spolku. Výsledky arbitráže však byly po jejich odchodu zpět do Korintu ignorovány.¹⁸⁶

Nedlouho po provedení Kleisthénových reforem vpadl do Attiky s vojskem spartský král Kleomenés, ze západu s ním koordinovali svůj postup Boiótští a od Euboje útočili Chalkidští. *„Když mělo dojít ke spojení vojsk pro bitvu, tu nejprve Korintští změnili své smýšlení a odešli, protože si uvědomili, že by nebojovali za spravedlivou věc.“*¹⁸⁷

Z pramenů je zřejmé, že Korint de facto zastával v pozdním 6. století proathénský, nebo lépe řečeno Athénám prospěšný postoj - arbitráž u Plataj, odpor spartské vůli obnovit v Athénách tyranidu, překažení plánu na vytvoření loutkové prospartské vlády v Athénách po Kleisténově reformě. Že by však tyto provedené korintské politické úkony měly úmyslně vyznívat přátelsky vůči Athénám, je dle Salmona nepravděpodobné, spíše šlo o shodu zájmů mezi oběma poleis: obě sdílely napjaté vztahy se svým sousedem Megarou a nepřátelství s Aigínou. Byť dodává, že spíše než o projev nějakého přátelství k Athénám, bylo pravděpodobněji cílem Korintu pouze uškodit Aigíně, svému přirozenému soupeři v Sarónském zálivu.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Hdt. 5.70.1.

¹⁸⁶ Hdt. 6.108.1-6.

¹⁸⁷ Hdt. 5.74.1-75.1.

¹⁸⁸ SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984, s. 251-252.

III. Role Korintu v událostech klasického období do konce peloponnéské války

S nástupem 5. století, když vypuklo maloasijské povstání řeckých obcí, byl Korint ještě daleko vzdálen válečným nepokojům. Maloasijské obce vyslaly své posly na pomoc pro povstálá města, do Korintu však poslové nepřišli, vyslyšeli pouze Athéňané a Eretrijští. Tato pomoc však nakonec způsobila, že obrovská perská říše zaměřila svou pozornost i na pevninské Řecko, Korint, ač sám nebyl v těchto událostech prvního desetiletí 5. století nijak zvlášť angažován, měl brzy pocítit perskou hrozbu v natolik bezprostřední vzdálenosti, že účast na řecko-perských válkách se nakonec ukázala jako nevyhnutelná. Proto snad také byl Korint jedním z původních členů řecké proti-perské konference roku 481, jež se mimochodem konala právě na Isthmu. Při své poloze si Korintané bezpochyby uvědomovali, že oni sami jsou v případě porážky Athéňanů dalším cílem rozpínavé Persie, „za jejich zády“ se rozprostíral Peloponnéský poloostrov, s nimi spojený skrze Spartu Peloponnéským spolkem. Korint proto zastával pozici „klíče k Peloponésu“. Tuto skutečnost si během Xerxova vpádu do Řecka uvědomily i zbylé peloponnéské státy. Plán hradby na Isthmu, jež také začali realizovat, se nesetkal s pochopením Athéňanů, jejichž město bylo vydáno na pospas Peršanům. Athéňané však neustoupili nátlaku velitele korintského části řeckého loďstva Adeimanta, prosazujícího stáhnout se směrem k Isthmu a bránit zde Peloponés, čímž pak došlo námořní bitvě u Salamíny, v níž Řekové zvítězili. V pozdější bitvě u Platají roku 479 není jasné, zdali se Korintané samotného nejasného průběhu bitvy zúčastnili. Korintský kontingent, třetí největší, jasně dokazuje, jaký byl přístup Korintu ke střetnutí s perskou říší.

Z událostí nedlouho po řecko-perských válkách není o Korintu mnoho známo, Themistoklés, vítěz od Salamíny, měl během této figurovat jako smírní soudce mezi Korintem a Korkýrou o práva na kolonii Leukadu. Vztahy Korintu a Korkýry, které měly v událostech 5. století sehrát ještě velmi významnou roli, však nebyly doposud nikterak nevraživé. Obě města společně se na začátku století angažovala na Sicílii ve snaze vyjednáváním zabránit gélskému tyranovi Hippokratovi dobýt Syrakúsy, což však nakonec uskutečnil po několika letech jeho nástupce tyran Gelón. Na scéně se Korint opět vynořuje až v 60. letech, kdy v důsledku povstání heilótů proti Lakedaimónským dochází posléze k otevřené roztržce s Athénami. Nakolik se Korint cítil být ohrožen athénskou aliancí s Argem, není jisté, nicméně mnohem závažnějším problémem pro Korint se ukázala být athénská přítomnost v

Korintském zálivu, tradiční doméně korintského vlivu. Athéňané zde ovládli několik důležitých přístavů, především Pagai, přístav Megary, jež přešla kvůli intenzivním sporům s Korintem na stranu Athén a přístav Naupaktos, strategický svou polohou v nejužším místě Korintského zálivu, v němž našli na pozvání Athéňanů útočiště Messénští, kteří museli odejít z Peloponnésu po kapitulaci u Ithomé. K přímému střetu Athén a Korintu, na jehož straně stály také spojenecké jednotky z Epidauru a Sikyónu, došlo při vylovení Athéňanů u Halieis, ačkoliv tento útok Korinťané odrazili, fiaskem se stal zejména jejich následný vpád do Megaridy. Situaci nevyřešila ani spartská invaze do Dóridy, jež nakonec vedla k athénské porážce v bitvě u Tanagry r. 457. Téhož roku zhoršila pozici Korintu kapitulace Aigíny, athénské loďstvo, učinivši obeplutí Peloponnésu pod velením Tolmidovým zasáhlo Korint a jeho spojence ze zranitelné západní strany.

Příměří uzavřené r. 451 znamenalo pro oslabený Korint vítanou možnost obnovit své síly. Opětovný přestup Megary na stranu Peloponnéského spolku, k němuž došlo nedlouho po polovině 5. století, byl pravděpodobně připravován za tiché podpory Korintu. Současně padla také athénská nadvláda nad Boiótií, uzavření třicetiletého míru bylo pak už jen logickým vyústěním situace. Korintský postoj k samské vzpouře roku 440 dokazuje, že třicetiletý mír s Athénami představoval pro Korint rozumné urovnání sporu. Athény se ostatně vzdaly aliance s Megarou, opustily Pagae a Nisaiu, jakož i Troizénu a vypověděly alianci s Achaiou. Nicméně si v Korintském zálivu si ponechaly Naupaktus, a zřejmě i někdejší korintské opěrné body Chalkis a Molycreum. Skutečnost, proč Korint odmítl návrh Sparty Peloponnéskému spolku o podpoře protiathénské vzpoury na Samu, mohla také tkvět v korintském vyčkávání na příhodnější okolnosti, až bude možné dosáhnout opětovného poměru sil, jaký Korint měl v oblastech svého zájmu, tj. zejména v korintském zálivu a v severozápadní části Řecka, před událostmi 60. let, tedy předtím, než tato jeho zájmová sféra byla narušena expanzivní politikou vzrůstajících se Athén. Vývoj dějinných událostí však nakonec dospěl k tomu, že ony okolnosti byly v roce 433, kdy už Korint vyvíjel úsilí vyprovokovat válku, pro Korint ještě zdaleka méně příhodné. Navíc pozice Athén byla roku 433 mnohem stabilnější, než tomu bylo ve zlomovém roce 440.

Události druhé poloviny 30. let už nabraly rychlý sled směrem k válce. Dějinným aktérem zde kromě Korintu byla jeho vlastní kolonie Korkýra. Záležitost s Korkýrou započala vnitřními nepokoji v Epidamnu, korkýrské kolonii (která měla však při svém zakládání dle tradice oikistu z Korintu), kdy z města byli vyhnáni po sporech stoupenci oligarchického zřízení. Tito pak, vyhnáni, spojili se s okolními Ilyry a dotírali na demokraty v Epidamnu.

Epidamnští se proto roku 435 obrátili pro pomoc na Korkýrské. Poté, co byli odmítnuti, obrátili se do Delf, kde byli vyzváni žádat o pomoc Korint, což bylo Korintskými přijato. Poté, co vyslaná výprava dosáhla epidamnu, odhodlala se Korkýra k akci, a Epidamnos oblehla. Následná neústupnost obou znesvářených stran eskalovala konflikt, v následném střetu u Leukimmé uspěla Korkýra, načež padl i Epidamnos. Během následujícího roku vyvíjel jak Korint, tak Korkýra mohutné zbrojní úsilí, Korkýřští, cítíce se slabší učinili osudový krok, pro další události a obrátili se pro pomoc do Athén. Ač stejnou věc udělal i Korint, Athénané přiklí podporu Korkýře, byť pouze ve formě epimachie, obranného spojení. Následujícího roku 433 stály obě strany připraveny k bitvě, na straně Korkýry navíc 10 athénských lodí, byť které měly rozkaz pouze se bránit. V nastalé bitvě u Sybot, v jejímž průběhu Korintané rozehnali nepřátelské loďstvo, jim však nebylo dopřáno vítězství zužítkovat a zaútočit na nechráněnou Korkýru, do boje se vložily athénské lodě, načež se Korintané stáhli a obvinili Athény z oficiálního porušení třicetiletého míru.

Nedlouhý čas po bitvě u Sybot poslali Athénané požadavky vůči Poteidaia, kolonii Korintu, ale zároveň členu athénskému spolku, aby byla zbořena část hradeb, vyhnáni korintští úředníci a do Athén dáni rukojmí. Poteidaia tyto požadavky odmítla, a zřejmě z podnětu Korintu se proti athénskému spolku vzbouřila. Korintané Poteidaia vyslali 2000 mužů na pomoc proti Athénám pod vedením Aristeia, syna korintského velitele od Salamíny Adeimanta. Aféra s Poteidaia znamenala pro Korint další důvody pro agitaci v peloponnéském spolku k válce proti Athénám. Zatímco se Poteidaia dostala do stavu obležení, Korint otevřeně předložil Spartě i sněmu peloponnéského spolku výzvu k válce. A znovu se ukázal vliv, který Korint v rámci peloponnéského spolku měl, tak, jako v roce 440 vedl jeho nesouhlas s výpravou na pomoc Samu proti Athénám, tak i nyní dosáhl jeho válečný návrh souhlasu většiny členů spolku.

Účast Korintu v prvních letech peloponnéské války spočívala hlavně v účasti na pravidelných vpádech peloponnéských vojsk do Attiky. Hlavní přínos Korintu spartské straně spočíval v námořnictvu. Athény však stále, a bylo tomu tak i po celý průběh války, držely proti Korintu svoji základnu v Naupaktu. Odtud athénské lodě vyrážely na blokádu peloponnéských přístavů, zvláště Korintu, aby narušili dovoz cenných surovin a obilí. Větší kampaní, v níž se Korint angažoval, byla roku 429 výprava do Akarnánie, nicméně ta ve výsledku zcela selhala. Korintské loďstvo se také ukázalo být citelně slabší v boji s Athénany. Ve snaze napravit si svou reputaci v severozápadním Řecku, rozhodl se Korint využít situace a podniknout buď odstoupení Korkýry od Athén, či přímo převrat. Když se první plán zdál, že

nevyjde, byl uskutečněn za podpory Korintu oligarchický převrat. Korkýrský lid však získal po několika dnech bojů navrch, a šance Korintu, že se mu konečně podaří ovládnout svou vzpurnou kolonii, byly natrvalo zmařeny. Situaci neobrátil ani příjezd peloponnéského loďstva, a po příjezdu athénskému byli kororští pro-korintští oligarchové pobiti.

Velkou ránu korintské bojeschopnosti znamenaly události u messénskému Pylu roku 425, kde Korint ztratil většinu loďstva a jeho další účast na válce byla už spíše pasivní. Téhož roku se také Korinthie stala cílem nájezdu Níkiovy armády. Ačkoliv se Korint s uzavřením Níkiova míru v roce 421 na něm odmítl podílet, pravděpodobně pro neakceptování ztráty svých postů v severozápadním Řecku, sám ale sotva disponoval adekvátní silou, aby se mohl postavit Athénám.

V době mezi válkami se Korint, jehož požadavky se nenaplnily, dočasně odvrátil od Sparty k alianci s Argem, nicméně šlo jenom o přechodnou záležitost. Obnovení války bylo umožněno Korintu v souvislosti s athénskou výpravou na Sicílii, kdy byl Syrakúsami, svou apoikií požádán o pomoc, na což Korint ochotně přistoupil. Po nějaké době na to znovu vypukla také válka na řecké pevnině.

Byť Korint vydatně pomohl na Sicílii, jeho role zde nebyla zdaleka rozhodující, hlavní váhu bojů nesli Syrakúsané. Z Peloponnésu přijely lodě i jednotky, ale ty nijak dramaticky neovlivnily poměr sil. Význam Korintu spočíval hlavně v činnosti poradenské a podpůrné, pravděpodobně bylo také jeho zásluhou přesvědčení Sparty, aby se na syrakúském podniku také osobně angažovala. Úspěch Korintu byl zejména z dlouhodobého hlediska, kdy Korint významně přispěl k tomu, aby Syrakúsané měli čas a zvládli ve výsledku zničit celou velkolepou athénskou expedici, což bylo přesně to, co v důsledku pozměnilo rovnováhu sil na pevninském Řecku, a učinilo finální athénskou porážku možnou.

Korintskou úlohou ve zbytku války bylo hlavně zajišťovat loďstvo pro peloponnéský spolek. Nicméně jedna z prvních akcí ukázala slabost korintského loďstva. Korintské lpění na neodeslání lodí na pomoc vzbouřenému Chiu dříve, dokud neskončí Isthmické hry, umožnilo Athénanům naplánovat protiútok, kterým dosáhli neutralizace vyslaných lodí a zmaření onoho podniku. V závěru peloponnéské války nehrál Korint už nijak zvlášť významnou roli, počet korintských lodí v celkovém objemu námořnictva peloponnéského spolku byl pak nadále spíše nevysoký.

Závěr

Cílem této práce bylo v základu nastínit rámec současných poznatků o Korintu primárně archaické doby. Ukázalo se, že pro dobu vlády bakchioců nad Korintem je známo především řada faktů o hospodářských a sociálních dějinách, obdobně tomu bylo také na konci archaické doby, kdy Korint spravovala oligarchie, byť k tomuto období se již ve svém díle dostal několikrát i Hérodotos, jehož údaje k tehdy se formujícímu peloponnéskému spolku působí serióznějším dojmem, než pramenné fragmenty vztahující se k předcházejícím obdobím. K tyranidě Kypselovců je známo z archaického období nejvíce, problém však představují mnohá fakta, o nichž některé prameny vypovídají až zaujatě.

Nakolik jsou dějiny Korintu ještě málo známým tématem, se ale plně ukazuje v nejstarších dobách, pro dobu královskou je z pramenů sice známa řada jmen korintských králů, ale co se týče jejich historičnosti, schází zde jakýkoliv pevnější bod, ať už král či absolutní datum vlády některého z nich. Datace je ostatně velkým problémem starších dějiny Korintu, ani pro období tyranidy Kypselovců, k nimž se v rámci archaické doby vztahuje násobně větší množství pramenů, než k předcházející vládě Bakchioců, či následujícímu období oligarchického zřízení, nepanuje v moderní historiografii zcela shoda na její časové vymezení. Matoucí je také výpověď některých takových pramenů, což platí zejména pro archaického básníka Eumela, jehož pravděpodobně záměrně upravené údaje o starých dějinách Korintu, jsou mnohdy jedinými k dispozici. Nakolik je možné, že se podaří tyto sporné události zrekonstruovat nelze bezpečně říci.

Seznam užitých pramenů a literatury

Prameny:

APOLLODORUS: *The Library*. Přel. James G. Frazer. Cambridge 1921.

ARISTOTELÉS: *Politika*. Přel. Antonín Kříž. Praha 1939.

DIODORUS SICULUS: *The Library of History*. Přel. C. H. Oldfather. Cambridge 1989.

DIOGENÉS LAERTIOS: *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Přel. Antonín Kolář. 2. vyd. Pelhřimov 1995.

HÉRODOTOS: *Dějiny*. Přel. Jaroslav Šonka. 3. vyd. Praha 2004.

HOMÉR: *Ilias*. Přel. Antonín Škoda. Praha 1886.

NOVÁKOVÁ, Julie - PEČÍRKA, Jan: *Antika v dokumentech*. I. Řecko. Praha 1959.

PAUSÁNIÁS: *Cesta po Řecku*. Přel. Helena Businská. Praha 1973.

PLUTARCH: *Moralia*. Přel. William W. Goodwin. Cambridge 1874.

PLÚTARCHOS: *Životopisy slavných Řeků a Římanů*. Přel. Václav Bahník a kol. 2. vyd. Praha 2006.

STRABO: *The Geography of Strabo*. Přel. H. L. Jones. Cambridge 1924.

THÚKYDIDÉS: *Dějiny Peloponnéské války*. Přel. Václav Bahník. 2. vyd. Praha 1977.

XENOFÓN: *Řecké dějiny*. Přel. Josef Hejnic a kol. Praha 1982.

Literatura:

BARTONĚK, Antonín: *Odyseové na mořích historie*. Praha 1976.

BARTONĚK, Antonín: *Světlem starých Řeků*. Praha 1977.

BARTONĚK, Antonín: *Zlatá Egeis*. Praha 1969.

BENGTON, Hermann: *Griechische Geschichte. Von der Anfängen bis in die römische Kaiserzeit*. 6. vyd. München 1982.

BERNHARD, Maria Ludwika: *Korinth und Argolis*. Leipzig 1986.

BOCKISCH, Gabriele: *Kypselos und die Bakchiaden*. In: Klio. Beiträge zur Alten Geschichte,

roč. 64, 1982, č. 1, s. 51-66.

BORECKÝ, Bořivoj a kol.: *Antická kultura*. Praha 1961.

BRONEER, Oscar Theodore: *The isthmian victory crown*. In: *American Journal of Archaeology*. The Journal of the Archaeological Institute of America, roč. 66, 1962, s. 259-263.

BURIAN, Jan - OLIVA, Pavel: *Civilizace starověkého Středomoří*. 2. vyd. Praha 2015.

CAWKWELL, George Law: *Early colonisation*. In: *The Classical Quarterly*, roč. 42, 1992, s. 289-303.

CAWKWELL, George Law: *Early greek tyranny and the people*. In: *The Classical Quarterly*, roč. 45, 1995, s. 73-86.

COOK, Robert Manuel: *Archaic greek trade. Three conjectures*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 99, 1979, s. 152-155.

CURTIUS, Ernst: *Studien zur Geschichte von Korinth*. In: *Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie*, roč. 10, 1876, s. 215-243.

DAVIES, John Kenyon: *Das klassische Griechenland und die Demokratie*. 3. vyd. München 1995.

DUNBABIN, Thomas James: *The early history of Corinth*. In: *The Journal of Hellenic Studies*, roč. 68, 1948, s. 59-69.

FISCHER, Josef: *Griechische Frühgeschichte bis 500 v. Chr.* Darmstadt 2010.

GEHRKE, Hans-Joachim: *Jenseits von Athen und Sparta. Das dritte Griechenland und seine Staatenwelt*. München 1986.

GRANT, Michael: *Klasické Řecko*. 2. vyd. Praha 2004.

GRANT, Michael: *Zrození Řecka*. 3. vyd. Praha 2010.

HOPPER, Robert John: *Ancient Corinth*. In: *Greece & Rome*, roč. 2, 1955, s. 2-15.

JACKSON, Alastar H.: *Argos' victory over Corinth*. In: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, roč. 34, 2000, č. 4, s. 295-311.

KISSAS, Konstantinos: *Ancient Corinthia from prehistoric times to the end of antiquity*. Athen 2013.

KOVAŘÍK, Jiří: *Válka Řeků s Peršany. Ladé, Marathón, Thermopyly, Artemisium, Salamina*,

Plataje, Mykalé. Třebíč 2011.

LÉVÊQUE, Pierre: *Zrození Řecka. Od králů k městským státům*. Praha 1995.

MÄNTLER, Julius Rudolph Emanuel: *Korinth unter den Kypseliden*. Liegnitz 1860.

MELETZIS, Spyros - PAPADAKĚ, Helenē: *Korinth, Mykene, Tiryns, Nauplia*. 2. vyd. München 1980.

MURRAY, Oswyn: *Das frühe Griechenland*. 4. vyd. München 1995.

OLIVA, Pavel: *Kolébka demokracie. Dějiny a kultura klasického Řecka 5.-4. stol. př.n.l.* Praha 2000.

OLIVA, Pavel: *Raná řecká tyrannis. Studie k otázce vzniku státu*. Praha 1954.

OLIVA, Pavel: *Zrození evropské civilizace*. 2. vyd. Praha 2003.

OLIVA, Pavel: *Zrození řecké civilizace*. Praha 1976.

OLIVOVÁ, Věra: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988.

OSBORNE, Robin: *Dějiny klasického Řecka*. Praha 2010.

PEČÍRKA, Jan a kol.: *Dějiny pravěku a starověku*. I.-II. Praha 1979.

PLEKET, Henri Willy: *The archaic tyrannis*. In: Talanta. Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, roč. 1, 1969, s. 19-61.

ROEBUCK, Carl Angus: *Some Aspects of Urbanization in Corinth*. In: Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens, roč. 41, 1972, s. 96-127.

SALMON, John Brynmor: *Wealthy Corinth. A history of the city to 338 B. C.* Oxford 1984.

SCHACHERMEYR, Fritz: *Griechische Geschichte. Entwicklung und Zusammenbruch*. 2. vyd. Stuttgart 1980.

SCHULLER, Wolfgang: *Griechische Geschichte*. 2. vyd. München 1982.

STEIN-HÖLKESKAMP, Elke: *Das archaische Griechenland. Die Stadt und das Meer*. München 2015.

STICKLER, Timo: *Korinth und seine Kolonien. Die Stadt am Isthmus im Mächtegefüge des klassischen Griechenland*. Berlin 2010.

WEILER, Ingomar: *Der Sport bei den Völkern der alten Welt. Eine Einführung*. 2. vyd. Darmstadt 1988.

WEILER, Ingomar: *Griechische Geschichte. Einführung, Quellenkunde, Bibliographie*. 2. vyd. Darmstadt 1988.

WELWEI, Karl-Wilhelm: *Die griechische Frühzeit. 2000 bis 500 v. Chr.* München 2002.

WELWEI, Karl-Wilhelm: *Die griechische Polis. Verfassung und Gesellschaft in archaischer und klassischer Zeit*. 2. vyd. Stuttgart 1998.

WICKERT, Konrad: *Der peloponnesische Bund von seiner Entstehung bis zum Ende des archidamischen Krieges*. Nürnberg 1964.

WILISCH, Erich Gustav: *Beiträge zur inneren Geschichte des alten Korinth*. I.-II. Zittau 1887-1901.

WILISCH, Erich Gustav: *Geschichte Korinths von den Perserkriegen bis zum dreissigjährigen Frieden*. Zittau 1896.

WOLFF, Christina: *Sparta und die peloponnesische Staatenwelt in archaischer und klassischer Zeit*. München 2010.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch: *Řecký zázrak*. 2. vyd. Praha 2000.